

UNITÁRIUS ÉLET

XXXV. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM

1981. NOVEMBER-DECEMBER

„A TÖKÉLETES ÉLET”

CHANNING

A Keresztény Magvető 1980. évi 3-4., nagyrészt William E. Channing életének és munkájának szentelt tanulmányai közül való dr. Szabó Árpád teológiai tanár írása, aki Channing különböző műveiből szemelvényeket közölt magyar nyelven, részben új fordításban, részben a XIX. századi fordítások, így az 1881-ben megjelent fenti című kötet megfelelő részeit dolgozta át mai magyar nyelvre.

ISTENRŐL

Milyen viszonyban kell élnünk Teremtőnkkel: idegenek, vagy gyermekek vagyunk-e? Hogyan imádjuk őt: mint hozzánk közel állót, vagy mint tőlünk távol levőt? És Ő miként viszonyul hozzánk: mint távoli uralkodó, akinek nincs közvetlen és különleges gondja az egyesekre, vagy mint Atya, aki nemcsak az egész családra visel gondot, hanem annak minden egyes tagjára is kiterjed örökösödése?

Ezekre a lényeges kérdésekre a vallás kielégítő feleletet ad. Nekünk, keresztény embereknek, meggyőződésünk, hogy Isten a világegyetem igazgatása közben sem feledkezik meg az egyesekről, s ő nemcsak az értelmes lényeknek, hanem minden teremtménynek az atyja. Egyszerre átfogja a világ élőlényei ügyét és érdekeit, s az egyetemes uralkodó széles látókörét egyesíti az atya mindenre kiterjedő gyöngéd gondoskodásával. Ő a mindenség Istene, és mégis az én Istenem. Athatja az eget és a földet, gondoskodik valamennyi teremtménye fenntartásáról és fejlődéséről. Ugyanakkor én is érzem jelenlétét; úgy ismeri jellememet, cselekedeteimet, megpróbáltatásaimat, örömet és reményeim, mintha én volnék szeretetének egyedüli tárgya.

Ezért arra kell törekednünk, hogy róla való felfogásunkban egyesítsük az egyéni és egyetemes gondviselés fogalmát. Egyrészt nem szabad az ő szerető gondoskodását szűk körre korlátoznunk, mintha csak egyedül ránk figyelne, és csak velünk tenne jót. Ezzel végtelenségétől fosztanánk meg őt, s beárnyékolnánk háttérrel jótéteményeit. Soha ne kíséreljük meg monopolizálni Istent, s azt képzelni, hogy csak szükségünk kielégítése a létének egyedüli célja. Másrészt vigyázzunk, hogy miközben egyetemességéről beszélünk, ne tévesszük szem elől azt az igazságot, hogy bár a mindenség valamennyi lényé tárgya gondoskodásának, s szelleme átöleli a világegyetemet, mégis úgy figyel ránk, mintha a világ megszűnne létezni, s csak egyedül mi maradnánk, élvezni az ő atyai szeretetét.

Isten hozzánk való viszonya nem kizárólagos, hanem mindent magában foglaló. A végtelen szellemet ne a mi fogalmaink szerint ítéljük meg. Ne képzeljük tehát, hogy mellőzi és elfeledi cselekedeteinket csak azért, mert megszámlálhatatlanok teremtményei, akiket mind szeretnie és kormányoznia kell. Ne aggódjunk azon, hogy megfelelünk-e szükségünk, csak azért, mert olyan sokan fordulnak a közös Atyához, és mert végtelen nagy a családja, amelyről gondoskodnia kell. Ne gondoljuk, hogy egyéniségünk és jellemünk eljelentéktelenedik, mivel sokan vannak magasabbrendű tulajdonságokkal és erényekkel bírók, akik inkább magukra vonják figyelmét. Ha csak mi volnánk egyedüli teremtményei ezen a világon, akkor sem gondoskodhatna rólunk állandóbban és gyengédebb szeretettel, akkor sem tudna szigorúbb lenni kötelességeink elhanyagolása miatt, vagy nagyobb örömet érezni az igazsághoz való hűségünkért.

A fentiekből láthatjuk, hogy Isten, amikor minden egyes gyermekére gondot visel, akkor az összesről is gondoskodik; ezért Isten egyéni és egyetemes gondviselése között teljes összhang van. Ebből az következik, hogy Isten összes teremtményei iránti figyelme az az eszköz, amellyel saját javamat előmozdítja. Mivel beletartozom a mindenség Atyjának nagy családjába, világos, hogy az én boldogságomat is szolgálja, ha ez a család az ő örökösödése alatt áll és jólétnek örvend. Tegyük fel, hogy Isten mindenkit elhagyna, csak hogy engem boldogítson, vajon nyernék-e valamit a kizárólagos gondoskodás által? Az én boldogságom a körülöttem élőkével közös és abból származik, így tehát én is élvezem Istennek mások iránt mutatott szeretetét.

Ez nem elmélet, hanem a gyakorlati élet igazsága. Az emberiség előrehaladásából mindennap újabb áldásokban részesülünk. A tudományos kutatás, a felfedezések és a művészetek által újabb igazságok birtokába jutunk, állandóan művelődünk. Élvezük a kényelmet és örömet, amelyeket távoli országok tudományos és technikai fejlődése hozott létre. És ha önzetlen, tiszta, becsületes jellemmel vagy magasabbrendű értelmi műveltséggel bírnak, vajon e tulajdonsághoz nem a letűnt korok kiváló jellemeinek példái, tettei, művei és élete által jutottunk? Mellőz-e tehát Isten minket, midőn másokról gondoskodik? Mi által éreztetné hathatósabban áldását velünk, minthogy előbbre viszi a tökéletesedés útján a világegyetemet, amelyhez mi is tartozunk, és amelynek élő tagjai vagyunk. Eszerint tehát Isten a mi boldogságunkról és tökéletesedésünkéről gondoskodik, amikor a világot bölcsessége által kormányozza.

(Az Atya emlékei iránti szeretete, Channing válogatott művel, VI. kötet, 48-52. l.)

Ijjas József érsek 80 esztendő

A kalocsai egyházmegye bensőségei közötti kapcsolatok erősítésére és a kalocsai érsek 80. születésnapján, november 5-én a kalocsai székesegyházban ünnepi koncelebrált közölte meg.

szentmise volt, melyen részt vettek a Katolikus Püspöki Kar tagjai.

Dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok táviratban köszöntötték az ünnepeltet, aki a jó kívánságokat megleghangú írásban köszönte meg.

KARÁCSONY

Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek és e földön béke. (Luk. 2,14)

Karácsonyra készülődik a világ. Vallásos érzületétől függetlenül mindenki várja ezt a szép napot. Az emberek kedves és hangulatos hagyományok tartják, különös gondal fordúlnak a karácsonyi fenyőfák felé.

Szép és tiszteletreméltó ez az ünnepi készülődés, de valljuk meg, hogy a karácsonyt nem az teszi széppé és ünnepélyessé, hogy csillogó fenyők díszítik, hogy ajándékokat adunk-kapunk, hogy bőségesebb a terített asztal, meg hogy több a munkaszünet. Ezek csak külsőségek, amelyeknek valamit rejteniük kell, valami tartalmuk is kell hogy legyen.

Milyen tartalma, mélyebb jelentése lehet ma a karácsonynak? Az emberek nagy hányada már nem tud feloldódni a régi keresztény hagyományok csodás legendáiban... Betlehemi csillag, napkeleti bölcsek, jászolbölcső a párát lehelő barmokkal... Milyen távoli múltba, gyermekkorunk mesevilágába visszahulló képek.

Mit és hogyan ünnepeljen hát korunk rohanó emberisége a mai karácsonyban?

Ma már mindenki tudja, hogy december 25-e nem történelmi dátum. Nem pontosan jelzi Jézus születésének napját. Az első három keresztény évszázadban nem is ünnepelte azt senki. Nem tartották számon a Mester születésnapját. Akkoriban Keleten inkább jan. 6 felé fordult az első keresztények figyelme. A vízkereszt, Jézus megkereszteltetésének időpontja volt a hangsúlyosabb. A Biblia szerint is a születésnap megünneplése inkább pogány szokásnak számított. (1Móz 40,20 — Mt 14,6)

Január 6-át a szíriai Efraim a IV. században a legmagasztosabb egyházi ünnepként említi, mikoris a lakásokat feldíszítették, s gyertyákat gyújtottak a hívők vízkereszt tiszteletére. A niceai zsinat után történik először említés Jézus születésének december végi megünnepléséről. A római egyház ezzel akarta helyettesíteni a korabeli Nap-ünnepet, úgy magyarázván, hogy Jézus az „Igazság Napja”.

A keleti egyházzrészek sokáig ellenálltak ennek a változtatásnak, s mind a legutóbbi időkig ragaszkodtak a jan. 6. ünnepeléséhez. Ha a Biblia nem rögzíti pontosan Jézus születésnapját, ha a jelen hagyományok csak lassanként és vontatottan alakultak ki, akkor mi indokolja karácsony mostani ünneplését?

Tisztáznunk kell, hogy a keresztény egyházi ünnepek jelentősége nem a történelmiségükben van, hanem jelképes tartalmukban.

A kereszténység mindig hangsúlyozni akarta tanításainak lényegét. Jézusban megtestesülni látta emberi

eszményeit, és egy napot az évben annak szentelt, hogy ezek az eszmények szervezett ünneplést kapjanak. Karácsony mindig a béke, a szeretet és az öröm ünnepe volt, a család ünnepe. Ezen a napon mindenhol azt hirdették, hogy Isten szereti az embert, és hogy Jézusban mint az örök emberben maga az Isten testesül meg. Ez az az örömlüzenet, az evangélium, amely a keresztény tanok lényegét jelenti.

Ezért kell ünnepelnünk ma is. Ezt kell hirdetni a mai karácsonynak is: béke, szeretet és öröm... ez a mindenkor emberi élet múlhatatlan igénye és szükséglete. E sokszor lejáratos drága fogalmakat kell ma újra megtölteni igazi tartalommal, s legalább ezen az egy napon, karácsonykor hirdetniük kell harsogó ajakkal és szívvel, hogy nem tudunk és nem akarunk nélkülük élni. Karácsonynak ez a prófétai jelentése is: Immanuel, magyarul „Velünk az Isten”. Az evangélium Jézus születése kapcsán Isten dicsőítését adja az angyalok ajkára, és békecséget hirdet az emberiségnek.

„Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek” — mert a betlehemi gyermeket Isten küldte, hogy benne minden őt követő megismerje az igaz emberséget. Ő lett az eszményi ember, akinek egész élete, de halála is, Istennek ajánlott szolgálat volt. Ő tanított meg mindenkit a legszebb életelvre, a feltétlen isten- és emberszeretetre. Benne testesült meg leginkább az, ami a teremtményt a Teremtővel azonossá teszi. Ő az örök kapocs, az örök út Isten és ember között. Jelképesen, de méltán köszöntjük Jézusban a fény születését, s ha valamikor ünnepelni lehet őt, kiről elhiszük, hogy ő a Világosság és az Élet, arra legalkalmasabb időpont a téli napforduló napja. Legyen hála és dicsőség Istennek, hogy adta nagy fiát e világnak.

„E földön béke, és az emberekhez jóakarát” — folytatja az írás. Az emberiség drága kincse, a béke, mindig törekény kristályvázához volt hasonlítható. Ma is az. Mai társadalmunk legjobbjai, felelős vezetők és széles néptömegek fáradoznak azon, hogy megőrizték létfeltételünket, a békét. Ugyanakkor napjainkban is vannak, akik megdöbbenéssel játszanak a pusztítás árnyaival, lehetőségeivel. Sápadt éhezők és védtelen áldozatok még mindig kísértik életünket. Itt is, ott is fel-fellobannak a háborúk tüzei. Hogyan élhetünk boldogan és gondtalanul, míg aggódunk kell családunk nyugalmáért, gyermekeink békés jövőjéért?

Csak bátoritanul ismételheti a világ az egykori angyali szavakat... e földön béke... mert olyan sok veszély fenyegeti azt.

Mostani karácsonyunk éppen ezért biztat, hogy emeljük fel szívünket és szavunkat. Igenis békét hirdet az

egykori ige, és békét hirdetünk mi is, Jézus késői követői e világnak. Így lesz méltó az ünneplésünk. Ezen meggyőződésünk teheti széppé és tartalmassá 1981 karácsonyát, amely nem csupán külsőségeiben kell hogy lekössön, de szívünk mélyéig át kell hogy hangoljon Istennek dicsőségére és embertársaink, valamint önmagunk békés boldog jövőjének reményére.

Bajor János

STRAUB ISTVÁN KITÜNTETÉSE

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a novemberi ünnep alkalmával kitüntetésekkel adományozott élenjáró dolgozóknak. A kitüntetettek között van Straub István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese, aki a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. Tisztelettel köszöntjük kitüntetése alkalmából.

Amerikai polgármesterek látogatása

Kenneth A. Gibsonnak, Newark város polgármesterének a vezetésével Budapesten és több vidéki városban látogatást tett az Amerikai Egyesült Államok városi polgármestereinek küldöttsége. A küldöttség tagjai között volt Joel Skornicka, Madison város unitárius polgármestere, aki a budapesti amerikai nagykövetség útján kifejezte azt az óháját, hogy mint unitárius ember látogatást tegyen egyházunk vezetőinél, és személyesen is tolmácsolhassa a hazánkban már többször látogatást tett papjának, Max Gaebler madisoni (Wisconsin állam) unitárius lelkésznek üdvözlését.

A madisoni polgármestert fogadta egyházunk képviselőjében dr. Ferencz József püspök közvetlen munkatársai társaságában a Nagy Ignác utcában, ahol vendégünk megtekintette templomunkat, és utána közvetlen hangú beszélgetésben számolt be magyarországi örömdetes tapasztalatairól, valamint beszélt nehézségeiről is, melyekkel neki, a demokratapárti polgármesternek, most már második szolgálati ciklusa idején meg kell küzdenie a más felfogást képviselő republikánus kormányzat fővárosi képviselőjével. Bartók Béla főgondnokunknak, aki külföldi útja miatt nem lehetett jelen a fogadáson, meleg üdvözlését küldte.

Emlékkül átadta Madison város életét bemutató albumot, mely közli a Frank Lloyd Wright által tervezett unitárius templom képét is, valamint a város kicsinyített kulcsát, mondván, hogy e kulcs nem pénztárszekerényeinket nyitja, hanem szíveinket, ha barátokkal találkozunk.

A világvallások konferenciája

Pimen ortodox pátriárka felhívására —, melyet lapunk múlt számában mi is közöltünk — számos válasz érkezett. Az igenlő válaszok képviselői október elején Moszkvában előkészítő értekezletre gyűltek össze, ahol egy nemzetközi bizottságot választottak, melynek elnöke Filaret metropolita, az Orosz Ortodox Egyház külügyi hivatalának elnöke, egyik alelnöke dr. Tóth Károly budapesti református püspök; az előkészítő bizottság tagjai közé beválasztották dr. Kacziba József budapesti katolikus püspököt is.

A moszkvai tanácskozás nyilatkozata aláhúzza: „A vallások képviselői hangsúlyozzák, hogy az emberi élet Istentől kapott szent ajándék, amit védeni és óvni kell, nem pedig pusztítani és eltorzítani. Minden egyes hívő embernek és minden egyes vallásos csoportnak tudomásul kell vennie ezt az igazságot, és mindent el kell követnünk, hogy az életet megmentsük a pusztulástól.” Az előkészítő bizottság tagjai köszönettel elfogadták az Orosz Ortodox Egyház készségét arra, hogy 1982 tavaszán Moszkvában megrendezik a világvallások békekonferenciáját.

Eric Wild levele

A nagy-britanniai unitáriusok egyházi elnöke, Eric Wild bristoli lelkész, George Cox látogatása alkalmával levelet írt püspökünkhöz. E levelet Szent-Iványi Ilona fordításában az alábbiakban közöljük:

Kedves Püspök Úr!

Legmelegebb testvéri üdvözlétemet küldöm mindazoknak, akiket a világbéke alapvető ügye összetart. Minden más probléma elveszti jelentőségét, ha arra gondolunk, hogy világunk létét milyen veszélyek fenyegetik.

Mint Önök, én is ahhoz a nemzedékhez tartozom,

akik már elvesztettünk egy csatát a nemzetközi megértés és egyetértés terén. Most ismét újabb lehetőségre nyílt alkalmunk, de ha ezt is elmulasztjuk, ennek szörnyű következményei lehetnek.

Amíg vannak olyan békeszerető emberek, akik a türelmesség és a megértés hidját építik a világ népei között, addig van remény. Amíg a világ elmaradott területein egyenlőtlen, éhezés, szegénység van, és járványok pusztítanak, addig nekünk a béke folyamatos fenntartásán kell dolgoznunk. Mindazokhoz az unitárius testvéreimhez szólok, akik imádkoznak a béke győzelméért. E cél érdekében a jövőben is haladjunk együtt.

Testvéri szeretettel:
Eric Wild

LÁTOGATÁS CSEPELEN

Az egyházi lapok munkatársai részére a Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal sajtótájékoztatót tartott a Csepel Vas- és Fémművek kultúrházában. A tájékoztatón Tóth Mihály szakszervezeti titkár a gyár történetéről szólt. Így értesültünk néhány fontos adattal, mely úgy gondoljuk, lapunk olvasóit is érdekli.

A gyárban 22 ezer ember dolgozik és az évi termelési érték 22 milliárd Ft. Ez a 22 milliárd Ft azonban további más termékek és üzemek előállításában 260 milliárd Ft-ban játszik szerepet. 30 országba exportálnak különféle gyártmányokat.

Ahogy elmondotta az előadó: „az elmúlt 35 évben mindig fontos szempont volt a gyár vezetésében az emberről való gondoskodás”. Ennek jegyében építettek eddig 2700 lakást és 1985-ig további 1100–1200 lakás átadását tervezik. Csepelen, fővárosunk XXI. kerületében 15 bölcsőde-óvoda működik, melyekben az

elhelyezett gyermekek után a szülők mindössze napi 12 Ft-tal járulnak hozzá az ellátási összköltséghez.

Jusztus Gábor, a CSEPEL c. hetenként egyszer megjelenő újság főszerkesztője elmondotta, hogy a 8 oldalon megjelenő újság nemcsak a hatalmas üzem gondjával, bajával és örömeivel foglalkozik, hanem az egész kerület minden eseményéről hírt ad. Rendkívül magas színvonalú a gyárban zajló kulturális élet, valamint az iskolai és szakmai továbbképzés.

A tájékoztatót hozzászólások és kérdések követték, majd a megjelenteknek bemutatták a hatalmas üzem egyik részlegét, a Szerszámgépgyárat, melynek egyik szerelő csarnokában a látogatók bepillantást nyerhettek abba a nagy és felelős munkába, amelyet ez a most 90 éves fennállását ünneplő üzem végez szocialista népgazdaságunkban.

HUSZTI JÁNOS

JUSTIN ROMÁNIAI ORTODOX PÁTRIÁRKA LÁTOGATÁSA GENFBEN

A ökumenikus kapcsolatok ápolása érdekében a svájci Genfben látogatott október végén Justin pátriárka, a Romániai Ortodox Egyház feje. Tartózkodása idején látogatást tett az Egyházak Világtanácsa központjában, az Európai Egyházak Konferenciájánál és felekezeti világszövetségeknél.

Justin pátriárka hazai tanulmányainak befejezése után a franciaországi Strasbourg egyetemén is folytatott tanulmányokat, ahol tanulótársa volt dr. Kovács Lajos romániai unitárius püspök.

A romániai ortodox egyház 1961-ben csatlakozott az Egyházak Világtanácsához. Justin akkor, mint Iasi-i metropolita tevékeny részese volt a csatlakozás színdusi kimondásának. 1977-ben egyhangúan választották meg az elhunyt nagynevű Jusztinián pátriárka utódjául és moldvai őrhelyéről Bukarestbe a fővárosba költözve nagy elkötelezettséggel irányítja a romániai ortodox egyház életét, melynek 17 millió lelket meghaladó híve van.

A pátriárka genfi tartózkodása során elmondotta, hogy a romániai ortodox egyháznak Bukarestben és Nagyszébenben teológiai fakultása működik és hat püspöki székhelyen teológiai szeminárium.

Az ortodox egyházban Romániában mintegy 2500 szerzetes és apáca segíti a lelkeskedő papság munkáját, akik 100 kolostorban élnek, énekkaruk igen ismertek.

A pátriárka hangsúlyozta „az ortodoxia ökumenikus elkötelezettségét és elismeréssel szólt arról a folyamatról, amelyben az egyházak látható egységbe nőnek az Egyházak Világtanácsa keretében — nem centralizálással, hanem inkább alapos kutatással és tanulmányi munkával.”

Justin pátriárkát genfi útjára elkísérte Theoctist, Iasi metropolitája és Antonie püspök, aki tagja az Egyházak Világtanácsa központi bizottságának.

Románia összes egyházi és vallásfelekezetei nov. 25–26. napjain Bukarestben közös ülést tartottak, melyen a leszerelés és a béke megőrzésének kérdéseiről tanácskoztak. Erre az ülésre dr. Ferencz József püspök is meghívást kapott, aki azonban egészségi állapota miatt, legnagyobb sajnálatára, csak táviratban kérhette Isten áldását a romániai ortodox egyház pátriárkája elnöklelte alatt tartott fontos ökumenikus találkozóra.

Gondviselő Isten, mindenható Atyánk!

Aldott ünnepünk, karácsony virradt reánk. Almok, remények megvalósulásának drága ünnepe. Szent érkezésnek, nagy megvalósulásnak, boldog beteljesedésnek születése ünnepe, — melyet az idők teljességében Te adtál nekünk, Te küldted, hogy szebb legyen az élet és boldogabb a reménykedő ember. A betlehemi csillag fénye egy jászolbölcsőben szunnyadó angyalarcú gyermek szemében tükröződött, hogy a halódó élet felett gyűjtsön új fényt, új reményt. Zengett az ég, — s legyen áldott nagy és szent neved, hogy akkor nem a mennydörgés szavával, hanem — a szeretet hangján megszólaló égi himnusszal: „Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek, és e földön békesség, és az emberek közt jóakarati!”

A csillag fénye, a betlehemi gyermek szemének sugara, az ég szavának karácsonyi himnusza — akkor — a szívekig hatott. Vigasztalása, öröme lett azoknak, akik bíztak abban, hogy jobb és szebb lesz az élet, és igazabb az ember. És, hogy felemelkedhet az elesett is, és felszáradnak a szenvedők szemének könnyei, és gyógyul a seb, szűnik a fájdalom az összetört szívekben.

Igy volt akkor — s engedd imádságos szavakkal kérni —, hogy legyen így most is, legyen így ma is, legyen így velünk is — **ATYÁNK!**

Hitünk szaván keresztül szólj hozzánk, és hitünk erején keresztül cselekedj velünk, hogy az első karácsony fénye, sugara, melege jusson el hozzánk, legyen a miénk. Áraszsa áldását úgy reánk, hogy ne csak történelmi emlékként éljen mibenünk, — hanem dicsőségszerző igyekezettel a Te nagy és szent neved iránt, életünk békességét és az embertestvérek közötti jóakarati teremtse meg. Ha fénye, sugara, melege átjárja szívünket és betölti lényünket és egész életünket, akkor érezzük, hogy így lesz, teremtő Istenünk.

Nekünk és szeretteinknek, s családjainkon túl a népek és nemzetek nagy családjának erre van ma a legnagyobb szüksége, legyen hát tőled nyert karácsonyi ajándéka. Mint gyermek szüleitől, mi földi gyermekek tőled a mennyei Atyától kérjük, hogy szenteld meg így a mi ünnepünket és áldd meg a mi életünket.

Amen.

Husztai János

A Protestáns Könyvesbolt

Az unitárius kiadványokat is árusítja a Protestáns Könyvesbolt, ahol budapesti híveink és érdeklődők megvásárolhatják lapunkat is.

A Protestáns Könyvesbolt a Kálvin tér közelében, a Ráday u. 1. sz. alatt található.

A pécsi keresztény rendnek méltatlan prédikátorának Válaszuti Györgynek Skaricza Mátéval a keviéknek tiszteletes és becsületes prédikátorával Pécssett való beszélgetése az igaz Isten felől és a názáreti Jézus Krisztusról, igaz oka és rendje.

Anno domini MDLXXXIIX die 29 et 30 Augusti

VÁLASZUTI GYÖRGY AD LECTOREM

Valamely helyre és valamilyen rendű embereknek kezeihez jut és ér az én írásom, szerelme és tisztelendő uraim, ne úgy fogja intelem az Istennek szerelméért, és lelkének üdvösségéért, mintha patvarral és álnoksággal íratott volna, avagy csak a magunk ítéletéből találtatott és gondoltatott dolog volna, hanem, mint igaznak igazát. Mert miképpen, hogy egyházunknak Isten parancsolatjából megtanultuk, hogy bűn legyen a hazugság, azonképpen egyházunk körül is hazugságot terjeszteni és írni bűnnek hiszem és vallom. Távol legyen azért én tőlem, hogy tehetségem és akaratom szerint Máté urammal való beszélgetéshez ötöd napig mely közöttünk lett, csak egy betűt is tegyek tisztességemnek kereséséért, vagy elvegyek gyalázatának terjesztéséért. Most Istenemet szólítom bizonyosá-

gul, hogy miképpen magam szólásainak rendjét ha mint egy pontig eszembe jutna is, úgy írnám meg, amint volt, azonképpen az ő kegyelme feleleteit is és kérdéseit, ha mind egy igéjéig eszembe jutna is, úgy írnám meg, sem többel, sem kevesebb, amint volt. Nem mondhatom azért ezt, hogy vagy az ő kegyelme beszédében vagy a magaméban el ne hagyjak és el ne felejtsek az én írásomnak rendjéből, mert az lehetetlen dolog, hogy én mind egy szóig megírhassam, hanem azt mondom, hogy tehetségem szerint sem többet, sem kevesebbet nem akarok írni azokban, valamik az ötöd napig való beszélgetésünkben eszembe jutnak és az igaz dologhoz illendők.

Adom azért ezeket ki, nem valamely félnek gyalázatjára vagy felmagasztalására, hanem, hogy a keresztények igazat tehessenek közöttük, és ami jobb, róla gondolkodván, lelküknek üdvösségére követhessék és megtarthassák. A milyen indulatból és lelkiismeretből ezeket írtam, és ki adtam, kegyelmeitek is úgy olvassák, kit ha cselekszenek, igaz bírók lévén, kárát tudom nem valljátok.

Valete.

A Pécsi Disputa 1981. évi kiadásában megjelent szöveget mai magyar nyelvre átírtuk. Az eredeti a most megjelent könyv 51–52. oldalain olvasható.

KILYÉN

Kilyén kis falu, mely maholnap összeolvad Sepsiszentgyörgy városával. Unitárius egyházi szempontból fordítva történt minden. Az egykori kilyéni unitárius gyülekezet fogadta előbb szórványává, majd leányegyházközségévé a szomszédos város Sepsiszentgyörgy unitáriusait, ahol ma már kétezer lelkes gyülekezetet gondoz Török Áron lelkész.

Az omladozó kilyéni unitárius templomról írja Székely Zoltán történész múzeumigazgató, hogy az egyetlen olyan kőépület, mely a XIII. század második feléből származik és rendkívül értékes freskók díszítik. Ázik a templom, mely az ismert földrengés után súlyos sérülést szenvedett, dől le a tornya, olvassuk a Megyei Tükör szept. 30-i számában. Csak 60 000 lej áll rendelkezésre a restauráláshoz, mely igen kevés.

A kilyéni templom kertjében van a sírja annak a „gyalog katona Ferenc Józsefnek”, aki Ferencz József püspök (1876–1928) nagyapja volt. Vajon áll-e még a sírrel, melyet 1942-ben a hálás kegyelet újra felállított?

A Daniel Kastély

A Sepsiszentgyörgyön megjelenő Megyei Tükör c. napilap szept. 30. számában „Restaurálás” c. kis írásában olvastuk a következő sorokat: „Állványok övezik a vargyasi Daniel Kastélyt. Szemlátomást nyeri vissza egykori szépségét-értékét Erdővidék legértékesebb építészeti műemléke. A délnyugati saroktorony már eredeti formájában áll, s alakul a déli homlokzat is a sok szakértelmet, nagy hozzáértést igénylő restaurálás folytán.”

A vargyasi Daniel család egyik tagja Daniel Ferenc már ott van 1718-ban megválasztott első főgondnokaink sorában és 1747-ig végezte áldásos munkásságát. Daniel Péter 1723–1741; Daniel Elek 1802–1812; Daniel Gábor 1876–1905 közötti években töltötte be egyházunk főgondnoki tisztét.

Budapesten Daniel Gábor dr. előbb évtizedeken át a budapesti gyülekezet egyik érdemes gondnoka, majd 1945 után hazai egyházunk első főgondnokhelyettese 1947-ig. Sírját a szőlőligeti temetőben néhány évvel ezelőtt koszorúzta meg egyházunk.

Négyszáz éve jelent meg a Defensio

1979-ben volt négyszázadik évfordulója Dávid Ferenc elítélésének, melyet mártírhalála követett. Két évvel később 1581-ben Bazelben már kiadvány jelent meg, mely védelmezte Dávidot és tanításait.

Zoványi Jenő még 1958-ban befejezett munkájának („A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig”, megjelent 1977-ben) 122. lapján a következőket írja:

„Dávid Ferenc szelleme... ha hallgatásra kényszerítve is, minden megfélemlítés és tilalmaztatás ellenére fennmaradt az antitrinitáriusok között. Nemcsak a hódoltságban, melynek dávidistái rövidesen el is szakadtak emiatt az erdélyi behódolótól, hanem magában Erdélyben is, ahol nem egy jel mutatja, hogy később is ápolásban részesült, kivált mert világiak is sokan maradtak lelkes hívei. A Dávidhoz szíftókat aligha bírta megrémíteni Basiliusnak 1580 decemberében kiadott újabb könyve, melyben lefesté tollával azt, a „tíz szörnyűséget, amelyek Krisztus nem imádásából keletkeznek”.

Ezt bizonyítja az, hogy a „*Defensio Francisci Davidis in negotio de non invocando Jesu Christo in precibus...*” című kiadványnak, mely első ízben Bazelben 1581-ben jelent meg, mindössze 162 negyedréten lapon, nem sokkal ezután, valószínűleg már 1582-ben a világ elé bocsátották (természetesen a nyomtatási hely elhallgatásával) a most már nem kevesebb, mint 408+62 nyolcadréten lapot tevő második kiadását. A könyv, melynek szerkesztője itt is minden bizonnyal *Palaeologus Jakab* volt, még ha valamiben elő is segítette munkáját a két társaként emlegetett Glirius Mátyás és Dávid Ferencnek János nevű fia, e bővebb tartalmú kiadásában magában öleli a Dávid és Socinus között lefolyt vitatkozás már ismertetett termékeit, majd a lengyelországi egyházak „judicium”-át, úgy-szintén *Palaeologusnak az abban foglalt 31 érvelt cáfoló „Confutatio vera et solida judicii ecclesiarum poloniarum de causa D. Francisci Davidis in quaestione de vera hominis Jesu Christi filii Dei viventis invocatione”* című művét, amazt 98. emezt 189 lapon. Ebből a 189 lapból azonban 42 lapot egy „*Scriptum fratrum Transylvanorum ad N. N.*” foglal el, mely részletesen előadja Dávid Ferenc perének előzményeit és lefolyását, mindenestire olyannak a tollából, aki közelről szemlélhette annak minden mozzanatát. Ennélfogva egészen valószínű az az állítás, hogy a költő Bogáthi Fazekas Miklós volt a szerzője, aki 1579-ben éppen Kolozsvárott működött az antitrinitárius magyar iskola igazgatói hivatalában. Végül önálló lapszámossal a könyvhöz vannak még csatolva *Dávidnak „De dualitate...”* című értekezése mellett az ennek pótlására szolgáló s az 1579. évi tordai zsinaton előterjesztett saját tételei és az „*Observationes... in theses Georgij Blandratae*”, összesen négy íven.

Zoványi Jenő fentebb idézett megállapításaiban írja azt, hogy a harmadik társ szerkesztője a Defensio Dávid Ferenc János nevű fia volt. Pirnát Antal „*Die Ideologie der Siebenbürger Antitrinitarier in den 1570-er Jahren*” című, 1961-ben megjelent munkája 171. lapján Socinus Faustusnak 1595-ben megjelent latin nyelvű munkájára hivatkozva az első kiadás szerző-szerkesztőjéül *Palaeologust*, *Glirius*t és Dávid Ferencet, a püspök *Ferenc* nevű fiát tartja.

A fentiekből megállapítható, hogy a jóval terjedelmesebb és vélhetően 1582-ben hely megjelölése nélkül Krakóban megjelent második kiadásához külön számozással „*De Dualitate Tractatus Francisci Davidis in tria capita distinctus*” című értekezést csatolták. Ez az értekezés Dávidnak Blandratáival az Atváról és Fiúrói való vitatkozását tartalmazza. Ezt a tanulmányt, melyet *Jakab Elek* 1879-ben írt monográfiája óta egészen Borbély Istvánig bezárólag, még az unitárius szerzők sem tartották Dávid munkájának, elsőnek a református *Pokoly József* ismerte el Dávid Ferenc eredeti művének (*Protestáns Szemle* 1898). A munkát 1943 novemberében az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége „*Dávid Ferenc értekezése a kettős istenségről*”, címen magyarul is megjelenteti *Márkos Albert* nyugalmazott unitárius kollégiumi tanár fordításában, *Benczédi Pál* bevezető szavaival. Érdekes, hogy e ma-

gyar nyelvű fordítás, legalábbis munkájának idézett megírása idején, elkerülte Zoványi Jenő figyelmét. Pirnát említett munkája 187. lábjegyzetében tud a magyar fordításról, de *Márkos Albert* nevét *hibásan Márkus* formában közli.

A *De Dualitate*-ről Zoványi a következőket állapítja meg: „E könyv megjelenése fényes bizonyosságot tesz arról, hogy nemcsak olyanok találkoztak Erdélyben, akik még bukása után is tántoríthatatlan hívei maradtak Dávidnak, mint pl. az imént említett „*Scriptum...*” szerzője, bárki volt is, — és nemcsak olyanok, akik hön óhajtották emlékének a tudomány terén és az utókor előtt a Socinus és Blandrata hamis vádjaitól való tisztázását, hanem olyanok is, akik ebből a célból nemcsak anyagi áldozatot hoztak, hanem attól sem riadtak vissza, hogy netalán bekövetkező törvényes eljárásoknak tegyék ki magokat. Ugyanezek vállalkozhattak 1582-ben a Sommer János Károlyi Péter ellen még 1572-ben írt művének kiadására... Ebben a könyvben fölvetik Dávidnak az 1579. áprilisi tordai országgyűlés alkalmával szerzett hitvallását is. A könyvhöz az 1582. december 1-én kelt első előszót egy állítólagos ingolstadti tudós: *Schimbergius Theodosius* írta... Ehhez képest a könyvön, eltérően a „*Defensio...*” első kiadásától, már a nyomtatási helyet megnevezték, mégpedig nem Kolozsvár, hanem Ingolstadt, a jezsuiták e bagolyvára feltüntetésével.”

A dévai vár romjai

A Defensióval kapcsolatosan az egymást követő századok krónikásai az első és második kiadásban Dávid Ferenc szerkesztő-társaként közreműködő fiának a keresztnevét különböző alakban közölték. A legkorábbi változat az volt, hogy e fiú keresztnevét *Ferenc* alakban adták, amint ezt fentebb már említettük. Zoványi a Defensióban közreműködő fiú keresztnevét *János* alakban fogadja el.

Binder Pál a *Keresztény Magvető* 1979. évi kötetében a 104–125. oldalakon megjelent „*Dávid Ferenc családja: a kolozsvári Hertel nemzetség*” című tanulmányában megállapítja, hogy Dávid Ferencnek első házasságából ismeretlen nevű első nejétől három gyermeke született. Egy leány, akinek férje, *Trauzner Lukács*, Dávid perében jelentős szerepet játszott, és élete későbbi szakaszában szász részről jelentős tisztségeket töltött be Kolozsvár város tanácsánál. *Binder* tisztázta a régebbi kutatások és az újabban előkerült adatok mérlegelése alapján azt, hogy Dávid Ferencnek

két fia volt. Az idősebbik neve *Hertel Dávid* (1560–1582), a fiatalabbik neve *Hertel János* (kb. 1565–1630) természettudós és később kolozsvári ismert orvos.

Binder a tanulmányhoz csatolt és a Hertel nemzetség családfáját feltüntető kimutatásban azt mondja, hogy Hertel Dávid volt a *Defensio* egyik társszerkesztője. Binder megállapítja, hogy Sandius egyértelműleg Dávid Ferenc Dávid nevű fiáról beszél „Davidis, Francisci Davidis filii”. Sandius a *Defensio* szerzőjéül Jacobus Paleologus, Matthias Glirius orvost és Hertel Dávidot nevezi meg. Binder rámutat arra, hogy Dávid kisebbik fia Hertel János, aki 1565-ben született és 1580-ban még gyermek volt, külföldi egyetemi tanulmányait is csak 1586-ban kezdte el, nem lehetett a *Defensio* társszerkesztője. Adataival cáfolja Dán Róbertnek azt az állítását, hogy a *Defensio* szerkesztőtárs Dávid János volt (Dán: Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon, Budapest 1973. 151. l. és a Bogáti Fazekas Miklós című dolgozatában, Keresztény Magvető 1976. 170. l.).

Hertel Dávid lehetett az a krakkói diák, aki ott még Dávid életében kezdte el tanulmányait, és valószínűleg Palaeologus Jakab társaságában került 1580-ban Baszelbe, ahol segítségére volt előbbinek a *Defensio* szerkesztésében. Hertel Dávid rövidesen hazatért Kolozsvárra és 1582. március 28-án 22 éves korában elhalt. Ezt két kortárs kolozsvári értelmiségi jegyezte fel, a magyar Bogáti Fazekas Miklós és a szász Jacobinus Bernát.

Dávid Ferenc kisebbik fiáról Binder adatai feljegy-

zik, hogy apja halála után több más radikális unitáriussal a homoródszentpáli Kornis udvarban talált menedéket. Padovában 1586-ban kezdte el egyetemi tanulmányait, majd rövid heidelbergi és baseli tanulása után visszatért Padovába, ahol elvégezte az orvosi fakultást, és 1595-ig e városban dolgozott. Hertel János a kolozsvári centumpátereknek jegyzőkönyvében mint „Hertelius János Doctor és Hannes Hertel néven szerepelt, ami azt jelentheti, hogy a szászok köréből került be a tanács tagjai közé.

Igy a jelenlegi kutatás álláspontja szerint többekévesé tisztázott az, hogy a *Defensio* harmadik szerkesztőtárs Dávid Ferenc Dávid nevű fia volt — és nem János, amint azt a korábbi kutatások megállapítani vélték.

Részletkérdésnek látszik, de a szakirodalomban vita volt abban a tekintetben, hogy a Dávid Ferenc elleni tárgyalást Báthori Kristóf fejedelem megbízásából vezető kancellár, Kendi Sándor református, vagy unitárius vallású volt-e. Kendi unitáriusnak tartja Pirnát, valamint egyes tanulmányaiban Makkai László is. Zoványi említett műve 118. lapján megállapítja, hogy Kendi Sándor kancellár református volt és a 498-as számú jegyzet szerint Makkai László „ebben is téved”.

Kétségtelen, hogy a *Defensio* első és második kiadásának megjelenése Palaeologus elévülhetetlen érdeme, és Glirius, illetve Dávid Ferenc Dávid nevű fia nyilván csak egyes írásokra hívták fel a szerkesztő és hűséges jóbarát Palaeologus figyelmét.

Dr. Ferencz József

Rabindranath Tagore

Emlékezünk a nagy hindú költőre, aki 1861-ben 120 évvel ezelőtt született, és 40 éve annak, hogy 1941. aug. 7-én elhunyt. Idézzük Tagore emlékét, mert a Nobel-díjas költő unitárius volt, a hindú Brahma Samaj felekezet kiváló vezető egyénisége. A „Brahma Samaj” Wilbur szerint Isten egyházát jelenti, és India második vallásos reformációját indította el a múlt század folyamán.

A Brahma Samaj az egy Isten közvetlen keresése mellett tör lándzsát. Hitrendszere teljesen teisztikus, szemben a panteisztikus és humanisztikus hitrendszerrel. Vallják, hogy Isten minden hatalomnak, erkölcsi tökéletességnek és szeretetnek szent forrása, a lelkek atyja, kívül az ember imájában közösségbe jut. Az ember lényegében szellemi lény, erkölcsi egyénisége van, és nem a sors tehetetlen játékszere, mert egyaránt képes a jóra és a rosszra, ezért tetteiért felelős; élő lélek, a lélek pedig halhatatlan. Hitfelfogásukban, akár Jézus tanításában, az ember áll a központban, aki nem azért él, hogy végül is a lét nagy óceánjában elmerüljön, hanem azért, hogy, mint a szabadság gyermeke, eljusson a sötétségből a fénybe, a halálból a halhatatlanságba.

Rabindranath Tagore, édesapja nyomdokain járva, a XX. századi Brahma Samaj tipikus képviselője volt. India újjászületését különösen szellemi téren keresi, az eszmében él, és az egyén Isten felé való szárnyalásában mutat példát, társadalmi téren a falu felemelését tartja fő feladatának. Így lett Tagore és a Brahma Samaj felekezet a modern India egyik alappillére.

Józan Miklós püspök „Tagore bölcselete” c. tanulmányában ezeket írta: „A munka valóságos életelem. Ebben óhajtja megvalósítani önmagát, kifejezésre juttatva mindazt, amit övele az örök Alkotó tervezett.”

Tagore sohasem tagadja meg a természetet, mert az örök teremtés a mi szemünk előtt egy nagy egység jegyében folyik szakadatlanul. Ugyanezt valószínűleg meg lelki életünkben is, mikor érzéseink és cselekedeteink között megbonthatatlan természetes összhang uralkodik. A teremtő maga is mindeneket ilven nagy egységben (Unitas) foglal egybe; s ebben aztán nincs és nem is lehet semmi önkényes eljárás, semmi durva

megszakítás, ami a dolgok rendjében zűrzavart idézne elő. „Isten legyen mindenkiben minden.” Mi is Öbenne vagyunk, élünk és mozgunk. Tagore számára a világ legnagyobb értéke tehát az *egyéniesség*, azaz a léleknek az a benső tartalma, ami minden életnek összege és végcélja. Ez a kis világ (mikrokozmosz) magában foglalja a nagy világot, a makrokozmoszt, sőt arra egyes átalakító hatással lehet, ha a mi benső világunk szép, erős, harmonikus, ellenálló minden önzéssel szemben. Ezért kell elsősorban önmagunkat ismernünk. Ez a kulcsa annak, hogy másokat, mindent, és az Istent magát is megismerhessük. „Kebledben hamvadjanak el a káros szenvedélyek, a szennyes hullámok, hogy mint kristálytisztá egyéniség állhass meg Teremtőd, Istened előtt” — tanítja Tagore. Az emberi hivatásnak ez a teljes megértése jelenti a korlátlan fölzsabadulást, az igazi lelki örömet, a megnyugtató, csöndes harmóniát. „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus Jézus.”

Balázs Ferenc mint fiatal ösztöndíjas teológus, Oxford és Amerika után, világjáró útján (1923–1928) Indiában fölkereste az egy Istent hívő bráhmát, R. Tagoret Calcuttában. Tagore így köszöntötte: „Egész Európában köztetek éreztem magamat a leginkább otthon.” Aztán elvitte Balázs Ferencet Shantiniketantba, a „Békesség Hajléká”-ba, ahol Tagore a terebélyes mangófa alatt előadásokat tartott a diákok számára. Itt látta Balázs Ferenc a nagy költő falufejlesztő munkáját, melyhez hasonlóval aztán Erdélyben, Mészkonó is mint unitárius lelkész megpróbálkozott.

Dr. Izsák Vilmos

Rabindranath Tagore volt az első nem európai író, akit 1913-ban irodalmi Nobel-díjjal tüntettek ki. Versei és más munkái közül sok jelent meg angol nyelven. A fentebb már említett és Tagore birtokán létesített iskolát nők is látogathatták, ami igen jelentős haladás volt a század elején.

Tagore beutazta az egész világot. Rokonszenvvel nyilatkozott szovjetunióbeli tapasztalatairól.

Irodalmi munkásságában megújította és modern városi elemekkel gazdagította a bengáli irodalmi nyelvet. Kötetlen rítmusú, rímtelen verseit, melyeknek sok esetben maga szerzett dallamot (Aldozati énekek), maga fordította angolra. Azok egy része magyarul is megjelent fordításban.

Realista regényeiben (Góra), elbeszéléseiben, szimbolikus drámáiban (Ősz ünnepe, Postahivatal, A sötét szoba királya), bölcselkedő írásaiban, a nemzeti öntudat ébresztője volt.

Mélyseges humanizmusával állást foglal a társadal-

mi egyenlőség mellett, elítélte a kasztrendszert, küzdelemre buzdított az angol imperialista elnyomással szemben. Szót emelt az első világháború ellen.

A gazdag indiai kultúrát közel hozta a modern európai szellemiséghez.

1926-ban néhány hetet a *balatonfüredi szívszanatóriumban* töltött, minek emlékére a sötányon általa ültetett platánfa és később ott felállított mellszobra őrzí. A szobor leleplezésén a magyarországi unitáriusok képviseletében Józán Miklós is részt vett.

ATKELES

Tégy szabaddá, mint a vadon madarait tetted, s láthatatlan utak e vándorait.

Tégy olyan szabaddá, aminő szabad a zápor özöne és a vihar, mely rázza fűrtjeit és rohan ösmeretlen célja felé.

Tégy olyan szabaddá, aminő az erdei tűz, aminő a mennydörgés, mely harsányan hahotáz és bömbölve hívja ki a sötétséget.

(Rabindranath Tagore: *Atkeles* c. 1922-ben magyar fordításban is megjelent kötetéből, — Bartos Zoltán fordításában.)

Az IARF kongresszusa

A nyári hollandiai kongresszusról teljes ismertetést közölni, meghaladná lapunk terjedelmét. Magyar unitárius olvasó részére a szabadelvűség fogalma — a régi hagyományokhoz kapcsolódva — a XVI. századi reformációnak Dávid Ferenc által képviselt zsidó-keresztény hagyományon alapuló változatát jelenti.

A hollandiai kongresszuson meggyőződünk arról — amit részben már tudunk —, hogy szabadelvűség található a nagy világvallásokban is. A buddhista, hinduista, shinto hagyományokban, afrikai népi vallási hagyományokat őrző nigériaiak, a hindu törzsi vallási közösségek, a Khasi hegyek unitáriusainak hitében. Az európai, észak-amerikai, kanadai humanisták, köztük a nyugatnémet, magukat német unitáriusoknak nevező szervezetek, mind új színt és gondolatot kölcsönöztek a kongresszusnak. Sokunk számára meglepetés volt hallani az Új Delhiben működő Izlám Intézet keretében alakult „Islam and the modern age” — az izlám és a modern korszak nevű mozgalom képviselőjének megnyilatkozásából azt is, hogy még az ő körükben is vannak szabadelvűek. Sajnáltuk, hogy jelen alkalommal a komoly szervezettel rendelkező szabadelvű zsidóság képviselőit nem láthattuk a jelenlevők között, bár előző kongresszusokon több értékes képviselőjünkkel találkozhattunk.

A kongresszus vendégei között köszönthettük — s vele együtt vacsorázhattunk az ünnepi megnyitó után — a holland római katolicizmus érdekes képviselőjét, Haarlem és Amsterdam püspökét Th. Zwartkruis-t, aki örömmel beszélt arról, hogy ismeri a hazai katolicizmus számos érdekes egyéniségét. Nem jött el a ouékerek képviselője és — a meghívás dacára — az Egyházak Világtanácsa küldötte sem. Örömmel vettük, amikor a nyugati küldöttek közül többen megszólítottak és elmondották, hogy ők is részt vesznek a Keresztény Békekonferencia munkájában. A kongresszus programja zsúfolt volt, nem lehetett részt venni a sokszor négy-öt egymással párhuzamosan folyó kisebb, de fontos kérdéseket érintő találkozókban. Így eredménytelen maradt az e sorok írója által szorgalmazott megbeszélés, mely az IARF-hez tartozó egyházi lapok szerkesztői és munkatársai között akart szorosabb kapcsolatot teremteni.

Reggel 7 órától este 10 óra 30-ig, és néha még tovább tartó egymást követő rendezvények, előadások kimerítették a résztvevőket, noha mindezen sokat enyhített a rendezés körültekintő figyelmeztetése.

18 országból 15 nyelven beszélő és gyakran csak tolmács útján társalgó emberek nehezen tudnak egy hét alatt mindenkivel szót váltani. A reggeli áhítatokat különböző országok képviselői tartották, köztük az elsőt dr. Szabó Árpád professzor angolul és Bajor János

egyházi főjegyzőnk franciául. Itt ugyan a kísérő zenét kezelő technikus még hiányzott, később azonban minden a helyére rázódott.

A közgyűléssel kapcsolatosan szólnunk kell a választásokról, mert hiszen lapunk múlt számában nem említettük meg a Tanács (Council) új választott tagjait, akik között szép számmal vannak nők és ázsiaiak is. Az új tagok a következők: Margerit van Deursen asszony, Hollandia; Natalie Gulbrandsen asszony, USA, az unitárius univerzalista asszonyok szervezetének több éven át elnöknője; Sheila McMillan asszony Észak-Írországból, aki átveszi a tanácsban éveken át értékes munkát végzett férje feladatkörét; Peter Niederstein lelkész Svájcban, aki több alkalommal járt hazánkban és alelnöke és szerkesztője a Schweizerischer Verein für Freies Christentumnak és lapjának; Horst Prem mérnök, a német humanista unitáriusok elnöke, elődje is jó barátja volt egyházunknak; Panyabrata Roy Choudhury Indiából, a Brahmo Samaj mozgalom egyik jelentős világi vezetője, ismert üzletember; Yukitaka Yamamoto, a japáni shinto vallás egyik szabadelvű ágának képviselője, ő a 86. főpapja annak a shinto szentélynek (Tsubaki Shrine), mely Miiken városban működik. Ő volt az, aki a közgyűlésen tolmácsolta a japánok 1984-re szóló meghívását, a jelenlevő különböző japáni mozgalmak képviseletében, akik mintegy 70 személlyel vettek részt a kongresszuson, köztük, mintegy 10% tolmács és fényképész volt.

Az IARF újabbán minden kongresszuson a *Schweitzer Albertről* elnevezett emlékéremmel tüntet ki egy személyt, aki érdekes munkát végzett az IARF tag-egyházai között. Most nem tudós, hanem egy egyszerű lelkész kapta a kitüntetést: Devison Marbaniang, aki az észak-keleti India Khasi hegyei közt számos gyülekezetben élő mintegy 20 000 egyszerű unitárius ember lelki vezetője, megnevezése „church visitor”, ami azt jelenti, hogy gyülekezeteket látogató személy, lelkész, aki gyalog, kerékpáron és autóbuszon egy év alatt 20 000 kilométeres utat tett meg, hogy híveit és gyülekezeit pásztorolja. IARF emlékéremet kapott távollétében a 100. éves dr. Sinichiro Imataka, aki a japán unitáriusok vezetője volt évtizedeken át, leánya és veje vették át a megtiszteltetést.

Szép este volt, amikor a majdnem tele templomban dr. John C. Godbey professzor, a chicagói unitárius teológiai fakultás, a Meadville/Lombard alapítók nevét viselő főiskola, az IARF ülés alkalmát használta fel arra, hogy dr. Erdő János professzort az ősi akadémiai szertartás szerint egyházi munkássága elismeréseként tiszteletbeli doktori címmel tüntesse ki, és fekete palástjára ráhelyezze a fakultás színes doktori csuklyáját. Az avatás szertartásán többen közreműködtek.

Irodalmi munkásságában megújította és modern városi elemekkel gazdagította a bengáli irodalmi nyelvet. Kötetlen ritmusú, rímtelen verseit, melyeknek sok esetében maga szerzett dallamot (Áldozati énekek), maga fordította angolra. Azok egy része magyarul is megjelent fordításban.

Realista regényeiben (Góra), elbeszéléseiben, szimbolikus drámáiban (Ősz ünnepe, Postahivatal, A sötét szoba királya), bölcselkedő írásaiban, a nemzeti öntudat ébresztője volt.

Mélységes humanizmusával állást foglal a társadal-

mi egyenlőség mellett, elítélte a kasztrendszert, küzdelemre buzdított az angol imperialista elnyomással szemben. Szót emelt az első világháború ellen.

A gazdag indiai kultúrát közel hozta a modern európai szellemiséghez.

1926-ban néhány hetet a balatonfüredi szivuszánatóriumban töltött, minek emlékét a sétányon általa ültetett platánfa és később ott felállított mellszobra őrzi. A szobor leleplezésén a magyarországi unitáriusok képviseletében József Miklós is részt vett.

ATKELÉS

Tégy szabaddá, mint a vadon madarait tetted, s láthatatlan utak e vándorait.

Tégy olyan szabaddá, aminő szabad a zápor özöne és a vihar, mely rázza fűrtjeit és rohan ösmeretlen célja felé.

Tégy olyan szabaddá, aminő az erdei tűz, aminő a mennydörgés, mely harsányan hahotáz és bőmbőlve hívja ki a sötétséget.

(Rabindranath Tagore: *Átkelés* c. 1922-ben magyar fordításban is megjelent kötetéből, — Bartos Zoltán fordításában.)

Az IARF kongresszusa

A nyári hollandiai kongresszusról teljes ismertetést közölni, meghaladná lapunk terjedelmét. Magyar unitárius olvasó részére a szabadelvűség fogalma — a régi hagyományokhoz kapcsolódva — a XVI. századi reformációnak Dávid Ferenc által képviselt zsidó-keresztény hagyományon alapuló változatát jelenti.

A hollandiai kongresszuson meggyőződünk arról — amit részben már tudtunk —, hogy szabadelvűség található a nagy világvallásokban is. A buddhista, hinduista, shinto hagyományokban, afrikai népi vallási hagyományokat őrző nigériaiak, a hindu törzsi vallási közösségek, a Khasi hegyek unitáriusainak hitében. Az európai, észak-amerikai, kanadai humanisták, köztük a nyugatnémet, magukat német unitáriusoknak nevező szervezetek, mind új színt és gondolatot kölcsönöztek a kongresszusnak. Sokunk számára meglepetés volt hallani az Új Delhiben működő Izlám Intézet keretében alakult „Islam and the modern age” — az izlám és a modern korszak nevű mozgalom képviselőjének megnyilatkozásából azt is, hogy még az ő körükben is vannak szabadelvűek. Sajnáljuk, hogy jelen alkalommal a komoly szervezettel rendelkező szabadelvű zsidóság képviselőit nem láthattuk a jelenlevők között, bár előző kongresszusokon több értékes képviselőjükkel találkozhattunk.

A kongresszus vendégei között köszönthettük — s vele együtt vacsorázhattunk az ünnepi megnyitó után — a holland római katolicizmus érdemes képviselőjét, Haarlem és Amsterdam püspökét Th. Zwartkruis-t, aki örömmel beszélt arról, hogy ismeri a hazai katolicizmus számos érdemes egyéniségét. Nem jött el a quékerek képviselője és — a meghívás dacára — az Egyházak Világtanácsa küldötte sem. Örömmel vettük, amikor a nyugati küldöttek közül többen megszólítottak és elmondották, hogy ők is részt vesznek a Keresztény Békekonferencia munkájában. A kongresszus programja zsúfolt volt, nem lehetett részt venni a sokszor négy-öt egymással párhuzamosan folyó kisebb, de fontos kérdéseket érintő találkozókon. Így eredménytelen maradt az e sorok írója által szorgalmazott megbeszélés, mely az IARF-hez tartozó egyházi lapok szerkesztői és munkatársai között akart szorosabb kapcsolatot teremteni.

Reggel 7 órától este 10 óra 30-ig, és néha még tovább tartó egymást követő rendezvények, előadások kimerítették a résztvevőket, noha mindezen sokat enyhített a rendezés körültekintő figyelmessége.

18 országból 15 nyelven beszélő és gyakran csak tolmács útján társalgó emberek nehezen tudnak egy hét alatt mindenkivel szót váltani. A reggeli áhítatokat különböző országok képviselői tartották, köztük az elsőt dr. Szabó Árpád professzor angolul és Bajor János

egyházi főjegyzőnk franciául. Itt ugyan a kísérő zenét kezelő technikus még hiányzott, később azonban minden a helyére rázódott.

A közgyűléssel kapcsolatosan szólnunk kell a választásokról, mert hiszen lapunk múlt számában nem említettük meg a Tanács (Council) új választott tagjait, akik között szép számmal vannak nők és ázsiaiak is. Az új tagok a következők: Margerit van Deursen asszony, Hollandia; Natalie Gulbrandsen asszony, USA, az unitárius univerzalista asszonyok szervezetének több éven át elnöknője; Sheila McMillan asszony Észak-Írországból, aki átveszi a tanácsban éveken át értékes munkát végzett férje feladatát; Peter Niederstein lelkész Svájcban, aki több alkalommal járt hazánkban és alelnöke és szerkesztője a Schweizerischer Verein für Freies Christentumnak és lapjának; Horst Prem mérnök, a német humanista unitáriusok elnöke, elődje is jó barátja volt egyházunknak; Panyabrata Roy Choudhury Indiából, a Brahma Samaj mozgalom egyik jelentős világi vezetője, ismert üzletember; Yukitaka Yamamoto, a japáni shinto vallás egyik szabadelvű ágának képviselője, ő a 86. főpapja annak a shinto szentélynek (Tsubaki Shrine), mely Mien városban működik. Ő volt az, aki a közgyűlésen tolmácsolta a japánok 1984-re szóló meghívását, a jelenlevő különböző japáni mozgalmak képviseletében, akik mintegy 70 személlyel vettek részt a kongresszuson, köztük, mintegy 10% tolmács és fényképész volt.

Az IARF újabbán minden kongresszuson a Schweitzer Albertről elnevezett emlékéremmel tüntet ki egy személyt, aki érdemes munkát végzett az IARF tag-egyházai között. Most nem tudós, hanem egy egyszerű lelkész kapta a kitüntetést: Devison Marbaniang, aki az észak-keleti India Khasi hegyei közt számos gyülekezetben él mintegy 20 000 egyszerű unitárius ember lelki vezetője, megnevezése „church visitor”, ami azt jelenti, hogy gyülekezeteket látogató személy, lelkész, aki gyalog, kerékpáron és autóbusszon egy év alatt 20 000 kilométeres utat tett meg, hogy híveit és gyülekezeteket pásztorolja. IARF emlékéremet kapott távollétében a 100. éves dr. Sinichiro Imaoka, aki a japán unitáriusok vezetője volt évtizedeken át, leánya és veje vették át a megítéltetést.

Szép este volt, amikor a majdnem tele templomban dr. John C. Godbey professzor, a chicagói unitárius teológiai fakultás, a Meadville/Lombard alapítók nevét viselő főiskola, az IARF ülés alkalmát használta fel arra, hogy dr. Erdő János professzort az Ősi akadémiai szertartás szerint egyházi munkássága elismeréseként tiszteletbeli doktori címmel tüntesse ki, és fekete palástjára ráhelyezze a fakultás színes doktori csuklyáját. Az avatás szertartásán többen közreműködtek,

valamennyien az említett intézet doktorai, köztük dr. Kovács Lajos püspök is.

Bartók Bélára való emlékezés nélkül nem lett volna teljes a kongresszus. Örvendünk, hogy javaslatunkat a rendezőség elfogadta, és — bár kissé késői esti időpontban — lehetőséget nyújtott megtartására.

A Bartók emlékest összeállítója és rendezője Robert Hemstreet, New York állam, Flushing város unitárius lelkészre, aki egyben a New York-ban tartott Bartók emlékünnepe rendezője is volt.

Munkáját az IARF az 1978. évi oxfordi kongresszus óta négy bizottságban végzi. A fő témával kapcsolatban még egy holland és egy indiai vallástörténész adott iránymutatást a vallások változásai témaköréhez.

A négy bizottság által előterjesztett problémaköröket különböző vitacsoportokban beszéltek meg a résztvevők, akik önként választhatták meg, hogy melyik csoport munkájában kívánnak részt venni. Tájékoztatásul szólunk a negyedik munkabizottság „gazdasági igazságosság és a mai világ” ülésének programjáról. Vezetője dr. Richard Gilbert rochesteri unitárius lelkész volt. A cél az volt, hogy a bizottságban összejött közel ötven ember, mintegy 12 nemzet fiai és leányai, először megismerjék egymást, majd két mondatban vázolják azt, hogy miért éppen ennek a bizottságnak a munkájában kívántak részt venni. A módszer a következő volt. A résztvevőket, akik körbeülték a téma-vezetőt, egyes-kettes számokkal kétfelé osztották. Az egyes két percig kérdezhetett arról, hogy ki az ő „új barátja”, a kettes ugyanígy visszakérdezte az egyest, és ezt követően az egyes a kettest, a kettes pedig az egyest mutatta be a csoport tagjainak.

A kongresszusi tagok több mint 80 százaléka értette, vagy beszélte is az angol nyelvet, így más európai nyelven nem volt szükség az időt rabló oda-vissza tolmácsolásra. A nagyszámú japán résztvevők, akik közül igen kevesen és gyengén beszéltek az angol nyelvet, magukkal hozott hallókészülékek útján szimultán

tolmácsaikat dolgoztatták, ami ugyancsak időtakarékosságot jelentett. Érdekes volt, hogy az indiai és az afrikai delegátusok mennyire szépen beszéltek angolul.

A japánok javaslatára a kongresszusi tagokat felszólították, hogy az IARF szociális programjának támogatására, egy szerdai napon, — mely egybeesett az angol trónörökös esküvőjének közvetítésével — mondjanak le déli ebédjükéről, hogy annak pénzértékét az említett célra fizethesse be a rendezőség. A közel félezer résztvevő mintegy 40 százaléka vett részt ebben az önkéntes felajánlásban, melyet az IARF indiai programjai támogatására használt fel, több mint 2000 holland forint összegben. A kongresszuson belül is sor került egy esküvőn való részvételre, mert Steve Dick, az IARF frankfurti irodájának munkatársa és Jenneke Schol hollandiai tanár az egyik szabad délelőtti órában tartották templomi esküvőjüket. Az esketési szertartást, a két fiatal kérésére, akik korábbi IARF ifjúsági ülésen ismerkedtek meg, Szent-Iványi Ilona magyar és Wayne Arnason bostoni unitárius lelkészek végezték.

A vallások változásaira a tengeri apály és dagály metaforáját használták az előadók és a hozzászólók. Egy angol unitárius orvosprofesszornő, dr. June Bell megjegyzése szerint a résztvevők többségének a számára nem annyira az apály és dagály ismétlődő változásai, hanem az életből kicsendülő optimizmus volt a legnagyobb élmény, amit emlékül vitt magával a kongresszusról.

Az utolsó estén a hollandok folklór programot mutattak be az auditoriumban, majd éjjel közeledtével a résztvevők egymás kezét fogva, és egy-egy égő gyertyát kezükben tartva vonultak végig a sötétségbe borult folyosón az épület túlsó végén fekvő kápolnába, ahol közös énekléssel és csendes imádkozással adták hálát azért, hogy ezen a gondolatépítő és lelket nemésítő találkozón részt vehettek.

GEORGE COX LÁTOGATÁSA

Az angliai unitárius egyház szociális és békebizottságának elnöke, George Cox, feleségével együtt október elején meglátogatta egyházunkat. Részt vett és előadást tartott a Nagy Ignác utcai gyülekezeti terem októberi összejövetelén. Vasárnap a Hőgyes Endre utcai

Newcastle, 1981. ápr.

templomban szólt a gyülekezethez, ismertette az angliai unitáriusok életét és a szociális kérdések és a béke ügyének támogatása érdekében kifejtett munkásságát. Felszólalását mindkét alkalommal Szent-Iványi Ilona tolmácsolta magyarul. Püspökünk köszöntötte a kedves vendéget és feleségét. A Nagy Ignác utcában Huszti János és felesége, a Hőgyes Endre utcában Bencze Márton és felesége voltak a vendégek házigazdái.

George Cox-ot az Állami Egyházügyi Hivatalban fogadta Bai László főosztályvezető. Vendégünk látogatást tett az Országos Béketanácsnál, ahol dr. Kovács Béla főtítkárral folytatott hasznos megbeszélést. A külföldön távollevő dr. Tóth Károly püspök, a KBK elnöke képviselőjében Tamás Bertalan, a Külügyi Osztály vezetője fogadta vendégünket. Csütörtökön délután a pestlőrinci gyülekezet templomát és termét tekintették meg, ahol László Andor és felesége voltak a szíves házigazdák. Dr. Ferencz József püspök és felesége vacsorát adott a vendég tiszteletére.

Terveztük, hogy október 11-én, vasárnap a hódmezővásárhelyi gyülekezetünkbe látogatnak, hogy megismerjék a templom felújításán fáradozó gyülekezet problémáit. Sajnos e látogatás elmaradt, mivel repülőjegyüket a londoni iroda október 12-ről 11-re hozta előre, melyről egyházunk központja csak késve kapott értesítést. George Cox és felesége ezúton küldik meleg üdvözlőjüket hódmezővásárhelyi híveinknek.

Mint e sorok között látható, Newcastle város központjában, G. Cox által 1981. áprilisában szervezett béketüntetés képe is mutatja, hogy angliai unitárius testvéreink évi közgyűlési alkalmakat felhasználják, hogy egyházuk békeszolgálatáról tanúságot tegyenek.

DÁVID FERENC

Az Erdélyi Szépművészeti Céh az 1930-as évek elején *Erdélyi Csillagok* címen kötetet jelentetett meg, mely arcképeket idézett fel Erdély szellemi múltjából. E kötetben jelent meg az 1937-ben fiatalon elhalt *Balázs Ferenc* mészárosi lelkész írása *Dávid Ferencről*. E kötet ma már könyvtári ritkaság. Ezért adunk belőle ízelítőt az alábbiakban, emlékezve *Dávid Ferencre*, valamint a világhíres széles látókörű *Balázs Ferencre*, aki elment Mészárosra, a „rög alá”, hogy gyümölcsöket teremjen egyháza és népe javára.

Dávid Ferenc nagy jelentősége, emberi értéke abban volt, hogy bár egyházat alapított, dogmák nem kötöttek. Mindég kész volt a benne jelentkező új igazságokat, megérzéseket követni, bárhova is vezették azok. Mindég az élet egyetemében maradt, azzal fejlődött és változott. Hagyta, hogy ősi erők ismeretlen feltörései kedvelt dogmák bilincseit jóvátehetetlenül szétpattantsa. Ő ritkán próbálta az új életet a régi formákba visszazsorítani. Ha kellett, inkább kétségbeesetten vagy zavartan és zavarodottan kereste az új életnek, — az immár végérvényesen megváltozott életnek az értelmét és a logikáját megtalálni. Az Ő haladó szelleme nem valami tudatosan előírt életsorrend következetes megvalósítása; neki kevés fogalma volt arról, hogy ha egyszer őt, a fejlődő élet útnak indítja, hova fog jutni. De elindult habozás nélkül az ismeretlenbe is. Nem ő ment; vitte az élet megindult áradása.

Ez a haladás az igazi, mert ezt nem Ő csinálja, hanem az élet fejlődését előidéző erő — az Isten. Dávid Ferenc ki is nyilvánítja, hogy ő „az Istennek enged, nem a saját eszének.” Ilyen körülmények között válik érthetővé, hogy mint Luthert vagy Gandhit, őt sem akaszthatják meg országgyűlési tiltások vagy fejedelmi fenyegetések. Betegen, félholtan is kitart igazsága mellett, vállalva a dévai börtönt és a vértanú halált. „Kész vagyok az általam vallott igazságért mindent elszenvedni” — mondja a fejedelem előtt.

De aki hitét ilyen teljes lélekkel tudta követni — és követte fejlődése minden állomásán —, az másokkal szemben türelmes és a végletekig elnéző tudott lenni.

Az ő szabadelvűsége nem mér kétfős mértékkel. Ha jogosnak, sőt szükségesnek fogadja el a maga változásait, ugyanígy tud mások különbözőségére és változásaira is figyelni. „Nézeteimhez makacsul nem ragaszkodom, s ha valaki a szentírás fundamentumából helyesebbre tanít, szívesen engedek” — vonatkoztatja magára. A másokkal szembeni türelmességére példa példa után akad. Valamelyik hitvita előtt ellenfelei a legyőzött fél megbüntetését kérik a fejedelemtől. Dávidék „a legyőzött félnek nem megbüntetését, hanem inkább azt kérik, hogy azokat minden tisztességgel illessék”.

A legdicsőségesebb bizonyíték azonban a vallásszabadság törvénybe iktatása, amely Dávid Ferenc hatásának tulajdonítható s amelynek értékét csak kis mértékben kisebbíti az a körülmény, hogy az csak a négy felekezetre vonatkozik. „A prédikátorok minden helyeken hirdessék az evangéliumot, ki-ki az ő értelme szerint, és a község, ha venni akarja jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse... tarthasson olyan prédikátort, akinek tanítása ő neki tetszik... a hit Istennek ajándéka, az hallásból legyen, mely hallás Isten ígéje által vagyon.” Ez az 1568-i híres vallásügyi törvény. Dávid ez időben már az egész Erdélyre kiterjedő, hatalmas egyházcsoporthoz vezetője, amely a fejedelmet is tagjai közé számíthatta. Hatalmát mégsem a saját felekezete, hanem a vallás egyetemes szabadsága érdekében használta fel.

Dávid Ferencről a nem unitárius történetírók nagy része is elismeri, hogy természete szelíd, türelmes, engedékeny és nem bosszúálló. És azért tudott ilyen lenni, mert hamar rájött az igazság viszonylagos voltára, és aki ezt felismeri és tudja, az harcolhat, küzdhet az igazság teljesebb, mélyebb megismeréséért, de éppen ezért türelmetlen és gyűlölködő nem lehet.

Téves volna azonban az Ő türelmességét és szabadelvűségét teljes mértékben az Ő elvi álláspontjának tulajdonítani. Dávid Ferenc gyakran logikáját is hagyta félreállítani, ha megérzései úgy kívánták, mert benne mélyen, az Ő igazi természetében az emberszeretet is nagy és döntő helyet foglal el, ennek pedig legszebb virága a türelem.

Ösztönös és mély ragaszkodással kapcsolódott embertársaihoz. Szász apának, magyar anyának volt a gyermeke. Ezért tudott egyként lenni szász is, magyar is, és így lenni: ember. Kár hogy kevés emlék maradt fenn emberi magatartásáról. Inkább következtetésekre vagyunk utalva. Ilyen következtetés: vajon az embereket tudta volna-e úgy mozgatni, ha nem szereti őket? Letartóztatásában, mikor híveit is megfélemlítették már, milyen megható az az igyekezet, amellyel a kolozsváriak próbálnak nehéz sorsán enyhíteni. A városi tanács követeket küld a fejedelemhez ajándékokkal, aranyozott kupákkal, drága szőnyegekkel. A ragaszkodásnak, a segíteni akaró őszinte igyekezetnek, lehetne-e ilyen megnyilatkozása, ilyen mély ragaszkodása, ha nem azt érezték volna korábban, hogy Dávid Ferenc az Ő embersége egész szeretetével szerette őket?

Jakab Elek írja, hogy amikor Károlyi Péter kolozsvári iskolaigazgató után Dávid Ferenc veszi át az iskolát, az „Ő tanításának korszaka a kolozsvári főtanoda virágzása kora”. Belevetheti-e magát ekkora erővel valaki a tanításba, érhet-e el ekkora sikereket, ha az ifjúságot nem szereti?

Vannak, akik csak külső vizsgálattal azt állapították meg Dávid Ferencről, hogy hittudós volt, de a vallásos érzés és vallásos élmény hiányzott belőle. Néha a látszat ezt mutatta. De aki annak a sok ezer vitaközö szónak, tételnek, bizonygatásnak a függönyét szét tudja vonni, az meglátja a mélyben azt az örökvízű forrást, amelyből gondolata és cselekedete úgy táplálkozott, hogy lehetlenség fel nem ismerni nagyon őszinte és tiszta, egyben nagyon mély gyökerű vallásosságát. Hogy Dávid Ferenc vallásos volt, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy még logikájának is nehezen engedve hagyta magában lerombolni a dogmák vas gyűrűjébe vont Krisztusát, a konzervatív Krisztus-kultusz helyett megépítette, ugvan csak önmagában, a lerombolt helyébe, azt a másik Krisztust, aki az emberekhez közel hozta Istent. Azt, akit szeretni és körülrajongani kell, akibe beleolvadni, akiért élni, és akiért meghalni is lehet. A dogmák Krisztusa helyett ez az Isten világában fölfogható, megragadható Krisztus iránti szerelmes lelke tartotta megszállva Dávid Ferencet. Ez vezette el őt Nagy Istenéhez, a világot teremtő, fenntartó, a mérhetetlen fényben és dicsőségben élő hatalmassághoz. Ez az Isten foglalkoztatta őt, és az értelme is dolgozott, amikor megborzadt az egyetlen egy Isten lealacsonyításától, világi, emberi dolgokba való belevegyítésétől. Hirdette, hogy helyre kell állítani az egy Isten méltóságát. Mindent félretaszított, csak az evangéliumot tartotta meg magának az igazság alapjának, mert ez sugározza a legtisztábban a Nagy és Egy Istent, és az Ő drága emberi-isteni fiát, a Jézus Krisztust.

Ha Dávid Ferenc ma élne, Istent, a nagy magyarázó elvet, a világot vezető, a fejlődést irányító erőt hozná közelebb magához és embertestvéreikhez minden drága és kedves dologban és megnyilatkozásban, és nem a mitológiává tett személyekben. Ma is, mint a világban létező valóságot, az önmagában való lényeket hinné az Istent. Engedné, igényelné, hogy a mindenből és mindenkiből kiragyogó isteni lélek fölgújítsa, megszentelje és tegye vallásossá őt. Ha írna, könyve a világ könyve volna, amely minden élet titkához közelebb vezet.

Örökké élő emberek azok, akiknek újraszületéséről álmodozhatunk, s akik a mában sem lennének idegenek. Az elmúlt évszázadok igazolták, hogy Ő nem csupán unitárius püspök és egyházalapító, hanem élet és erő a maga örök emberi nagyságában.

Összeállította: Huszti János

A két Gyergyai centenáriuma

A Gyergyai család története a XVII. század közepéig nyúlik vissza. A Kibédén lakó Gyergyai Mihály főszékely nemességét 1652-ben II. Rákóczi György erdélyi fejedelem erősítette meg. Unokája, Pál 1707-ben költözik Kolozsvárra, s pár év alatt — mivel két ízben gazdagon nősül — a város tekintélyes polgárai közé emelkedik, tanácsosnak is megválasztják, az unitárius egyház világi vezetésében szerepet kap. Amikor 1734-ben császári parancsra el kellett készíteni a város részletes latin nyelvű leírását, egyike a három — a legfontosabb felekezeti képviselő — tanácsosnak, akiket ezzel a munkával megbíznak. A városleírást 1944-ben magyarra fordítva az Erdélyi Ritkaságok sorozat 18. köteteként ki is nyomtatták. Gyergyai Pál fia, Mihály, Erdély egyik leghíresebb ötvösmestere, kétkötetes mintagyűjteménye is fennmaradt. 1777-ben kötött házasságából született gyermekei közül Krisztina, Ferenc és Sámuel érdemel említést. Az első Fúzi János neves kollégiumi tanár és egyházi főjegyző felesége lett (leányukat, Borbálát Kriza János a későbbi püspök és népköltészeti gyűjtő vette nőül), a második, Ferenc (1785—1845) saját unokahúgával kötött házasságából született Róza, Fejér Márton ügyvéd, 1848-as követ és iskolai felügyelő gondnok neje, Anna, az apostoli kort megért Ferencz József felesége, valamint Borbála, aki apja legfiatalabb öccsével, Sámuel kincstári titkárral lépett házasságra.

Gyergyai Sámuelnek, mivel részt vett az 1848-as forradalomban, évekig bűjdösni kellett Havasalföldön, s alighogy hazatért szülővárosába, Kolozsvárra, máris meghalt. Akkor, 1851-ben egyetlen fia, Árpád még csak hatéves volt. A fiatal özvegy, aki különben unokatestvére a város vezetésében nagy szerepet játszó, királybírónak kinevezett, nyelvészkedő és muzsikusként is számon tartott Gyergyai Ferencnek (1799—1874), nagy gondot fordított a gyermek nevelésére.

Gyergyai Árpád (1845—1881) a családi hagyományokhoz híven a kolozsvári Unitárius Kollégiumban tanult, egy évet járt a helybeli Jogakadémiára, majd 1864 ősztől 1871 nyaráig a bécsi egyetemen orvossá képezte magát. Már az iskolában kitűnt jó felfogó képességével, tehetségével, szorgalmával. Diáktársai a Bécsi Magyar Társaság titkárává, majd elnökévé választották. Különösen a kórvegytan és a sebészet érdekelte. Bécsben a modern hasi sebészet úttörőjének, Christian Billrothnak a klinikáján volt gyakornok, s itt kelthette fel érdeklődését az antiszeptikus sebkezelés. Hazatérve, Kolozsvárt az Orvos-Sebészeti Tanintézet, majd az 1872-ben megnyitott egyetem sebészprofesszora mellett tanársegéd, utóbb Plósz Pállal, az élet- és kórvegytan rk. tanárával kezd országosan először a vérátömlesztés és vérmegalvasítás kérdésével foglalkozni. 1875 tavaszán külföldi tanulmányútra indul, pár hetet Lipcsében tölt, majd egy fél évet Párizsban. Itt a modern élettan úttörője, Claude Bernard intézetében dolgozik. Nemsokára Edinburghba utazik, s pár hónapot tölt a legnagyobb sebészként emlegetett Sir Joseph Lister professzor klinikáján.

1876 elején tér vissza Gyergyai Kolozsvárra, s mint Erdély egyik legképzettebb sebésze nyitja meg rendelőjét. Az államvasutak éppen befejezett keleti vonalának pályatorvosi állását is elvállalja. Az akkoriban megalapított kolozsvári Orvos-Természettudományi

Társulat Genersich Antal patológus professzor elnököt és Gyergyait mint jegyzőt állítja az orvosi szakosztály élére. Ennek gyűlésein többször tart előadást és betegbemutatót. Gyergyai ismerteti először részletesen a Listertől tanult antiszeptikus módszert, s a módszer alkalmazásával elért sikereiről is beszámol. Gyergyai az antiszeptikus sebészet erdélyi úttörője. Honorárium nélkül elvállalja egykori kollégiumában az embertan és élettan tanítását, s az iskolaorvosi teendőket is haláláig végzi.

1881 januárjában meghűlve Kolozsvár környéki beteg vasúti munkásokat látogat, átfázik, kétoldali tüdőgyulladást kap, s az egész város döbbenetére egy hét múlva meghal.

Gyergyai nem élhette meg egyetlen, szintén Árpádnak keresztelt fia születését 1881 áprilisában. Özvegyen maradt felesége és annak sógora, Éjszaki Károly, a neves vígjátékiró, egyházi tanácsos, a Dávid Ferenc Egylet tevékeny tagja nevelik nagy odaadással a gyermeket. Az ifjú 1899-ben végzi középiskolai tanulmányait az Unitárius Kollégiumban, a kolozsvári egyetem orvosi karára iratkozik be, s szerzi meg 1906-ban doktori, majd 1907-ben sebész-műtői és tisztiorvosi diplomáját. Már egyetemi hallgatóként több pályázatot nyer, V. éves korától a Kórbonctani intézetnél gyakornok, később tanársegéd. Mint a Sebészeti klinika műtős növendéke 1907/08-ban utazási ösztöndíjat kap, s választott szakját, a fül-orr-gégészetet tanulmányozza Bécsben. Ekkor és a következő nyarakon felkeresi Berlin, Freiburg, London, Párizs és Bazel legjobb szakorvosait, hallgatja előadásait, részt vesz műteteiken. 1907-től ő vezeti a kolozsvári Sebészeti kóroda fül-orr-gége rendelését. Ugyancsak ekkoriban jelentkezik az Erdélyi Múzeum Egylet Orvos-Természettudományi szakosztályában dolgozataival, betegbemutatóival. 1912-ben a fül-orr-gége-gyógyászat magántanárává habilitálják, 1914-ben az önálló Fül-orr-gége klinika vezetésével bízzák meg, 1916-ban rendkívüli tanárrá nevezik ki. 1919-ben nem távozik Erdélyből, mint a legtöbb egyetemi tanár, magánrendelőjében folytatja gyógyító- és kutatómunkáját. 1940 őszen, a bécsi döntést követően ő szervezi meg a Kolozsvárra visszatérő egyetem Orvosi karát, 1942-ben dékánnak is megválasztják. Mint a Fül-orr-gégészeti klinika igazgató professzora adhatja tovább rendkívüli tudását. 1944-től újra a magángyakorlatot választja, s kutatómunkáját 1952. április 1-én bekövetkezett haláláig folytatja.

Gyergyay (az 1920-as évektől így írja nevét) felfedezései korszakalkotóak a fül-orr-gégészetben. Már 1910-ben a direkt orrgaratvizsgálat bevezetésével nemzetközi visszhangot keltett. Németországból is küldtek hozzá betegeket.

Felesége is unitárius volt. Gyergyai a Dávid Ferenc Egylet tagjaként többször tartott egészségügyi témájú előadást. 1929-ben az Egyházi Képviselet tanács tagjaul, majd két év múlva kollégiumi felügyelő gondnoknak választották. Két fia tanult akkor a Kollégiumban.

A Gyergyaiak példát mutattak arra, hogyan lehet és kell — vidéki körülmények között is — a gyógyító munkát a kutatással, a tudomány és az egyház szolgálatával összefűzni.

Gaal György

Századunk és a protestantizmus

Poór József debreceni professzor írja munkája bevezetésében: „Tanulmányunkat hívőknek, marxista és nem marxista ateistáknak, teológusoknak és marxista valláskutatóknak, tehát minden olyan olvasónk számára készítettük, aki a vallás mai problémái és a mai marxista valláskutatás iránt érdeklődik.”

A tanulmánykötet a magyar főgáttatású teológiai irányzattal: a szolgáló egyház teológiájával, evangélikus fogalmazás szerint a diakóniai teológiával foglalkozik.

E munkát lelkészeinknek, valamint az érdeklődőknek is tanulmányozására ajánljuk.

BIBLIAI TÖRTÉNETEK

A Kossuth Kiadó gondozásában jelent meg Gecse Gusztáv vallástörténész új munkája, a szerző meghatározása szerint antológia; mely az Ó- és Újtestamentumi kánonba fel nem vett írásokat is tartalmaz.

A munka korlátai ellenére igen hasznos, mert felkelti azok érdeklődését is a Biblia világa iránt, akik ez irányú óhaját eddig nem érezték.

A VÁLÁSOK GONDJA JAPÁNBAN

A fiatal korban kötött házasságok gyarapodásával egyidejűleg világszerte gyarapodik a válások száma. Érdekes összehasonlítást kapunk hazai hasonló gondjainkhoz abból az írásból, melyet a „Dharma World” szabadelvű buddhista szemle 1981. évi februári számában olvastunk a Templeton-díjas neves egyházi férfiú, az International Association for Religious Freedom 1981. évi júliusi kongresszusán e szervezet elnökévé választott dr. Nikkyo Niwano tollából.

A szerző elmondja, hogy az utóbbi évek statisztikai adatai szerint Japánban a válások száma meghaladja az évi 132 000-et. Hangsúlyozza, hogy igen jelentős azoknak a válásoknak a száma, melyeket a feleségek indítanak férjükkel szemben. Teszik ezt öt-tíz évvel a házasságkötés után, s magukkal viszik a gyermekeket is. A dolgozó japán asszonyok az utóbbi évtizedekben ismerkedtek meg ezzel az Európaszerte már a század elejére visszamenő problémával, mely az iparilag fejlett társadalmak jellegzetessége volt korábban.

Az európai és amerikai társadalmak tagjai természetesen találják azt, hogy a házasságok a két érdekelt között felébredt szerelem következménye. Japánban, a korábbi

évtizedekben a szülők által gondosan megtervezett házasságokat tartották szerencséseknek. A szerelem majd megjön a kölcsönös együttélésben és szeretetté csendesül.

Szükséges az, hangsúlyozza a szerző, hogy a szerelem együtt járjon a házasságért való felelősség érzetével. A házasság egy kis társadalom, melynek megvannak a maga törvényei. A házastársak nemcsak önmagukért felelnek, hanem a házasságból születő utódokért is. A házasság ne alapuljon hirtelen fellebbanó szenvedélyből. A hagyományos, szülők segítségével létrehozott házasságok tartósaknak bizonyultak a múltban, és némi módosítással ezeket kellene szorgalmazni a jövőben is. A házastársak nem tökéletes emberek. Mindegyikük magával hozza saját hibáit, ezek leküzdése és a két különböző felfogású ember gondolatainak, szokásainak egy nevezőre hozása eredményezhet jó házasságokat, csökkentheti a jelentős mértékben gyarapodó válások számát.

A japán munkaügyi minisztérium egyik kimutatása tanúsítja, hogy ma mintegy 21 milliót meghaladó japán nő dolgozik rendszeresen, és ezeknek mintegy 66%-a férjhezvett vagy elvált. A japán szociális szerkezet is megkívánja, hogy a nők nagy százaléka munkát vállaljon és ha lehet, dol-

gozók maradjanak házasságkötésük után is.

E változások ellenére is megmarad a nő örök hivatása, a gyermekek szülése és a felnevelésükről való gondoskodás, melynek csak egy részét tudja átvállalni a dolgozó férj. Az egyik jelentős japán közgazdasági szemle szerint ma már a japánok több mint 86%-a elfogadja azt a tényt, hogy a nőknek a házasságkötés után is dolgozniuk kell. De sokan vannak a megkérdezettek között, mintegy a választ adók 46%-a, akiknek még mindig az a véleménye, hogy a házasságban élő nők nagy része otthoni munkát vállaljon. Ez szemben áll azzal a felfogással, hogy a dolgozó nő a házon kívüli munkával része a társadalomépítés nagy munkájának, s így szerepe a múlthoz viszonyítva megváltozott. Ezért tartják fontosnak a munkahelyekhez való ragaszkodás tradicionális gondolatát, s helytelenítik a munkahelyet gyorsan változtatók eljárását, bármilyen okból teszik is azt.

A jó házasságban a férj tisztelje felesége értékét, és ugyanezt adja meg a nő is a férjének. A házasság nem időleges, hanem a buddhista tanítás szerint is életre kötött vállalkozás, mely a gyermekeken keresztül építi a jövő társadalmát.

ÁRPÁDHÁZI SZENT ERZSÉBET

Halála 750. évfordulójáról emlékezett meg a keresztény világ. A két német államban egymást követő napokban, 1981. szeptemberében Marburgban és Erfurtban tartottak megemlékezéseket. Mindkét ünnepségre meghívták a magyar katolikusok bíboros érsekét, dr. Lékai Lászlót, aki Kádár László egri érsek és Kurtos András sárospataki plébános kíséretében vett részt az ünnepségeken.

Árpádházi Erzsébetet a német történelem Thüringiai Erzsébet néven jegyezte fel krónikáia lapjaira. Árpádházi Erzsébet Sárospatakon született, férjhez menetelével lett Wartburg fejedelemsasszonya, emléket tisztelő Thüringia anguala néven idézik. Marburgban temették el 750 évvel ezelőtt. Amikor marburgi ösztöndíjasként útra készülődtem, dr. Varga Béla, akkor teológiai professzorom, arra figyelmeztetett, hogy Marburgban keressem Árpádházi Erzsébet sírját. Megérkezésem után így cselekedtem. Így amikor a jeles vallásfilozófusnál, az

akkor már emeritus professzornál, Rudolf Ottonál tettem látogatást, arra a kérdésre, hogy tudom-e, hogy egy jeles magyar asszony sírját őrzik a marburgi templomban, igenlően válaszolhattam, elmondva azt is, hogy már a sírt is felkerestem az evangélikus Szent Erzsébet templomban. II. János Pál pápa is idézte emlékezetét a fuldai püspökhöz küldött levelében. Megemlékezését Szent Agoston gondolatával kezdte: „Értékes drágagyöngy a szeretet. Hogyha ez az egy a tiéd, elég neked.” Erzsébetnek a mai ember számára is van mondanivalója — írta a pápa. Akik anyagi javak után futnak, a szenvedélyek és hiábavalóságok között hanyódnak, azokat arra figyelmezteti, ami elsődleges és örök. Mivel a mi korunkban is oly sok embert gyötörnek a viszályok, mivel a haladás vívmányaival még nem rendelkező területeken még tömegeket sújt az éhség, és mivel hátrányos megkülönböztetés miatt még oly sokan hazátlanok, nem lehet eléggé ajánlani a keresztény szeretet kötelességeit.

Marburgban Lékai László bíboros homiliájában így szólt: Szent Erzsébet és Thüringiai Lajos házassági kapcsolata meghitt volt és példaképpül állhat a mai ember előtt. A Szent Rózsa csodájáról elmélkedve az emberek egymásrautaltságát, kölcsönös szeretetének szükségességét hangsúlyozta. Annak a szentnek a szelleme, akit ez az ünnepi hét tisztelni kíván, világítsa be a földet, és bírja rá az embereket, hogy szeretetben a felebarát iránt szolgálják Istent.

Dr. Lékai bíboros az Új Embernek adott nyilatkozatában kiemelte, hogy a szept. 19–20-i erfurti ünnepségek is reprezentatívok voltak. A bíboros Szent Erzsébet lelkeségét méltatta. Árpádházi Erzsébet Thüringia fényhordozója volt. Ez a szeretet melegítse át mindennapi életünket, az Istenszeretet és az emberszeretet boldogító fényével.

Aldott maradjon Árpádházi Erzsébet emlékezete.

Fj.

1914-ben halt el Kolozsvárott dr. Nyiredy Géza kollégiumi tanár, kémikus, az egyetemi gyógyszerészgyakornoki tanfolyam vezetője, aki 120 évvel ezelőtt Nagyajtán született. Több, mint negyedszázadon vezette az egyetemen a gyógyszerészgyakornokok tanfolyamát és generációkat nevelt fel a fontos pályára.

Örömmel olvastuk a „Gyógyszerészet” c. szemle 1981. évi júniusi számában a részletes megemlékezést, melynek csak legjellemzőbb adatait tudjuk megismételni. Tanítványai közt két ismert unitárius is volt, akik a későbbi évtizedekben a magyar gyógyszerésznevelés vezetői közé tartoztak. Dr. Ferencz Áron egyetemi magántanár és dr. Mikó Gyula debreceni egyetemi rk. tanár mellett tanítványa volt a sokunk által szintén tisztelt S. Nagy László is, de tanítványa volt dr. Széki Tibor később budapesti egyetemi tanár és Richter Gedeon a gyógyszergyár-alapító.

1895-ben két társával írta meg a gyógyszerészgyakornokok első vezérkönyvét „Gyógyisme” c., mely három kiadást ért meg.

Egykoron Brassai tanítványa is volt a kolozsvári egyetemen és dr. Gál Kelemen kollégiumi igazgató kétkötetes nagy művében így emlékszik rá: „Fáradhatatlanul és pihenést nem ismerve munkált egész életében. Neki nem volt nyári vakációja... Mikor a többi tanárok elszéledtek... faluzni, nyaralni, pihenni, ő akkor a gyógyszerészgyakornokok nyári tanfolyamának a gondját vette fel. Egész nyáron is tanított pihenés nélkül, hogy aztán szeptemberben az új iskolai év elején ismét munkába álljon a kollégiumban és az egyetemen.”

A Gyógyszerészet c. szemle kedvesen megemlékezik arról is, hogy egyik unokája dr. Nyiredy Szabolcs a SOTE gyógyszerésztudományi fakultáson c. docens, a Richter Gedeon alapította Kőbányai Gyógyszergyár főosztályvezetője, dédunoka a SOTE tanársegéde.

Az igaz unitárius ember, nagy nemzetség őse, a nagy tudós emléket szívünkben őrizzük.

A Bukarestben megjelenő HÉT (1981. júl. 10)-ben olvashatunk egy terjedelmes cikket Sebestyén Mihálytól a volt Székelykeresztúri Unitárius Főgimnázium könyvtáráról, melynek feldolgozása már évek óta folyik. A könyvtár jelentős része most Marosvásárhelyen van, részben a Teleki-Tékában, részben a Marosmegyei Könyvtárban. A cikk írója is megjegyzi, hogy számos unikum csak ebben a könyvtárban volt található, ahogy ezt Szabó Károly híres munkájában, a Régi magyar könyvtárban is olvashattuk.

A szerző leírja a székelykeresztúri gimnázium alapításának történetét — ahogyan azt a homoródalmási Zsinat 1793. július 10-én hozott határozatában elrendeli —, részletesen szól a könyvtárról, melynek eredeti rendeltetése szerint Keresztúrnak és környékének közkönyvtári szerepét kell betöltenie, a vidék legnagyobb nyilvános gyűjteményévé kell válnia. A könyvtár állománya főleg az adakozók jóvoltából gyarapodott. Az adakozók között neves személyiségek vannak, mégpedig: vargyasi Molnár Boldizsár György csehétfalvi lelkész, Orbán Balázs, Berde Móza, Jakab Elek, Kriza János, Kozma Gergely, Sófalvi József, Benkő József, Cserey Mihály, Gyulaffi Lestár, nagyajtai Kovács István, Enyedi István, Tőke István, Uzoni

Fosztó István, Kénosi Tózsér János, s majdnem minden unitárius püspök, továbbá Dózsa Gergely, a híres vásárhelyi jogtanár.

A volt Székelykeresztúri Unitárius Főgimnázium Könyvtárának igen értékes és érdekes darabjára bukkantak a kutatók nemrég, mégpedig Constantin Cantacuzino étekfogó (stolnik), neves román államférfi és tudós könyvtárának egy eddig ismeretlen darabjára. A könyv szerzője Nicolas Trigault jezsuita hittérítő, aki 1577—1628 között élt, Németalföldön született, s könyvében leírja M. Riccio páter feljegyzései alapján a jezsuita rend kínai missziói tevékenységét. A könyv címlapján olvasható a tulajdonosok neve, piros tintával a Joannes M. Diniatinskyé, aki, nevéből ítélve lengyel származású, majd alább fekete tintával: Ex libris Constantini Cantacuzeni. A neves román államférfi és tudós értékes könyvtárat gyűjtött a margineni kolostorban, a család birtokán. Az 1716-ban bekövetkezett halála után azonban könyvtárát számos avatatlan „könyvbarát” fosztogatja. Cikkíró tájékoztatása szerint még nem derült ki, hogyan jutott a Cantacuzino-féle értékes könyvpéldány a volt Székelykeresztúri Unitárius Főgimnázium Könyvtára tulajdonába.

Bence Márton

SZÁZÉVES A MAGYAR VÖRÖSKERESZT

Hazánk lakossága meghaladja a tízmilliót, ezek közül több, mint egymillió tagja a száz évvel ezelőtt alakult Magyar Vöröskeresztnek. Aczél György miniszterelnök-helyettes ünnepi beszédében hangoztatta, hogy a Vöröskereszt mintegy húsz évvel ezelőtt megfogalmazott jelszava „emberiességgel a békéért” hatással volt Európára, melynek földjén 36 éve nem volt háború.

A Vöröskereszt-mozgalom nemzetközi nagyjai között emlegetik a svájci francia Henry Dunant, az alapítót, és a múlt század legjelesebb vöröskereszt munkását, Flo-

rence Nightingale asszonyt. Kevesen tudják, még híveink közül is, hogy ez az angol asszony unitárius volt.

A Vöröskereszt nemzetközi szervezete nemcsak a háború szenvedőit segíti, hanem ápolni és segíteni igyekszik a világ éhezőit és nyomorultjait. Örömmel állapítjuk meg, hogy a Magyar Vöröskereszt nemzetközi kötelezettségei és feladatai között nem felejt el azt, hogy rászorulók hazánkban is vannak. Egyházi munkánk rendjén is támogatjuk a Magyar Vöröskeresztet híveinknek a szervezetben kifejtett jelentős tevékenysége útján.

Szerb ortodox

egyházi vezető látogatása

A szerb ortodox patriarkátus képviselőjében hazánkban tartózkodó Nikanor Iliesics bács-újvidéki püspök és Vujicsics Dusan budai görögkeleti szerb püspöki vikárius látogatást tett Miklós Imre államtitkárnál, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökénél. Megbeszélést folytattak a szerb ortodox egyház helyzetéről és a magyarországi szerb egyházművészeti és tudományos gyűjtemény létrehozásával kapcsolatos kérdésekről.

A Vigilia Bartók emlékszáma

A katolikus Vigilia 1981. évi júliusi számát Bartók Béla emléke idézésének szentelte. Bartók Béla főgondnokunkkal Hadabás Ildikó beszélgetett és ennek keretében felelt a riporternő ama kérdésére is, hogyan lett a család unitáriussá. Elmondotta főgondnokunk azt is, hogy a Zeneműkiadó gondozásában nemsokára megjelenik a Napról napra sorozatban egy összeállítás, mely édesapja 6000 napjáról ad pontos számot. Bartók 23 000 napig élt, így ez igen jelentős méretű összeállítás lesz, és remélhetőleg még az idén kikerül a nyomdából. Bar-

tók Béla főgondnokunk Szilágyi Domokos költő igaz, szép soraival búcsúzott el a riportot olvasóktól, melyek a bartóki zene lényegét, emberségét megértő gondolatait teszi emlékezetessé:

Ejék zuhogó titkát engeszteli meg a nap,
Ki messze fényekig ellát,
az a boldogabb.
Az a boldogabb s fájóbb,
Már nem áztatja semmi.
Unokák szeme tükrén
jó lesz elpihenni.

Nagyvárad

és a protestáns vendégek

Száz évvel ezelőtt 1871. október 3-án alakult meg a Protestáns Egylet. Dr. Csohány János, a debreceni Református Teológiai Akadémia Egyháztörténeti Tanszékének professzora „A Türelmi Rendelet és a felekezeti tolerancia a magyar egyháztörténetben” címen lelkészértelmezési tanulmányi anyagot állított össze, mely a Református Egyház 1981. szeptemberi számában megjelent. E tanulmányból idézünk abból a fejezetből, mely a „Protestáns Egylet és a Protestáns Irodalmi Társaság” címet viseli.

„A politikai és teológiai liberalizmus erősödésének köszönhetően a reformátusok, evangélikusok és unitáriusok 1871. okt. 3-án megalakították Budapesten a Magyarországi Protestáns Egyletet. Az alakuló ülésen a programbeszédet a zsidóból áttért református teológiai tanár, Ballagi Mór tartotta. Az egylet a református, evangélikus és az unitárius egyház lelkészi és világi vezetőinek, tudósainak liberális részét tömörítette. Céljai között szerepel a vatikáni zsinaton a pápai csalatkozhatatlanság dogmájával szemben kisebbségbe szorult katolikusok támogatása. Programja egyébként a következő három célt tűzte az egylet elé: 1. A valláserkölési életnek,

Jézus szellemében és az összes művelődéssel összhangban történő megújulását. 2. A vallástudományi irodalom felvirágoztatását. 3. Humanitárius tevékenységet.

Az egyletnek sorra alakultak az országban fiókjai, de a tagok száma összesen ezer körül mozgott. Ennek ellenére nagy aktivitás jellemezte életét. Előadásokat szervezett, jótékonykodott, nagy figyelmet szentelt a szörványgondozásnak.

1889-ben megalakult a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság a protestáns könyvkiadás céljára. Ebbe már az unitáriusokat nem vették be. A társaságnak folyóirata a Protestáns Szemle lett, melynek 1944-ig 53 évfolyama jelent meg. 1890-ben a Protestáns Egylet beolvadt a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságba, amely a könyvkiadás terén folytatta az Egylet munkáját, és rangos irodalommal gyarapította a magyar protestáns teológiai irodalmat egészen a II. világháború végéig.”

Erdemes volna főként a Keresztény Magvető 1871—1890 közötti évfolyamai alapján végigkísérni azt a teológiai vitát, mely az unitáriusok és az ortodox protestáns irányzatot képviselő egykori elődök között az említett időszakban zajlott.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaságra külön okom is van fájdalommal gondolni. Az egyesült kálvinista és lutheránus orthodoxia kizárta e társaságból a harmadik magyar protestáns egyházat, a jézustalan unitáriust. Szervet Mihályt égetik most is. A protestantizmus még ma sem lehet diadala az emberi szellemnek...

Az emberi fejlődésnek magas fokát jelenti a protestantizmus mai formájában is. Hát még ha majd igazán az lehet belőle, aminek készül: a lelkiismereti szabadságnak, s emberi értelemnek egyesítő zászlaja

(Megjelent a Nagyvárad Napló 1903. szept. 13. számában, A. E. szignó alatt. Közzöljük Ady Endre: Publicisztikai Írásai, I. kötet, Budapest, 1977. 464. lapjáról.)

Der Protestantismus in Ungarn

1521—1978

Hatalmas feladatra vállalkozott dr. Bucsay Mihály, a Ráday Kollégium főigazgatója, a budapesti Református Teológiai Akadémia nemrégiben nyugalomba vonult egyháztörténésze, amikor a német nyelven olvasók részére megírta a magyarországi protestantizmus történetét (1521—1978).

A két testes kötet kiadását a bécsi Institut für protestantische Kirchengeschichte vezetője, Peter F. Barton professzor ismert és a magyar protestantizmus története iránt érdeklődő segítségére tette lehetővé, más szervek, köztük az osztrák illetékes minisztériumok együttműködésével. Az 1979. évről keltezett, de csak nemrégiben megjelent második kötet az abszolutizmus korától a jelenig követi az egyháztörténeti eseményeket.

A munka zömmel a hazai református és evangélikus egyházak történetét ismerteti részletesen, de közbevetőleg szól a hazai kisebb egyházak, köztük az unitárius egyház történetének főbb eseményeiről is. A két kötetben közel negyven oldalon történik említés egyházunk egykori és jelenbeli történetéről.

Az értékes munka felbecsülhetetlen segítség mindazoknak, akik magyarul nem tudva érdeklődnek a hazai protestantizmus múltjáról és életéről.

CASAROLI BÍBOROS TEILHARD DE CHARDINRÓL

Agostina Casaroli bíboros, a Vatikán államtitkára a pápa nevében levelet intézett Paul Poupardhoz, a Párizsi Katolikus Intézet rektorához Teilhard de Chardin születésének századik évfordulóján. Casaroli bíboros levelének legfontosabb részleteit idézzük:

„Kutatásainak csodálatos visszhangja — párosulva egyéniségének ragyogásával és gondolatainak gazdagságával — hosszú időre rányomta bélyegét korunkra.

A természet rejtett értékeinek költői érzéssel való felismerése, a teremtés dinamizmusának meglátása, a világ jövőjének tisztánlátása: letagadhatatlan vallásos érzéssel egyesült Teilhard de Chardinban. Pár-

beszédet akart folytatni kora tudományával és rettenthetetlen optimizmussal szemlélte a világ fejlődését. Szavai csillogásán és képei varázsán túl ez rejlik rendkívüli hatása mélyén.

Ez a jövőre való beállítottság írásainak vonzó lírai kifejezőmódja és a mindenség iránti szenvedélyes szeretete felkeltette a reményt a kétségek közt vergődő emberekben. Ugyanakkor az általa felvetett problémák sokfélesége és az azokhoz való különböző közelítésmód nehézségeket is okozott. Ez indokolja, hogy kritikus és optimista módon vizsgáljuk ezt a rendkívüli életművet, mind tudományos, mind teológiai síkon.” (Új Ember).

Az Orosz Orthodox Egyház Külügyi Hivatalának új vezetője

A moszkvai Patriarchátus Külügyi Hivatalának vezetőjévé Filaret, Minszk és Belorusszia metropolitáját nevezték ki. Ebben a tisztviségben Juvenalijt, Krutyick és Kolonna metropolitáját követi. Filaret 1973-ban lett Berlin és Közép-Európa érseke kapcsolatba került a Két Németország és Ausztria evangélikus és római katolikus egyházaival is. 1978 októberében Nyikogyim leningrádi és novgorodi metropolita, a Keresztény Békekonferencia elnökének halála után lett Minszk és Belorusszia metropolitája.

Sao Paulo érseke az emberi jogokról

Evaristo Arns bíboros, Sao Paulo-i érsek 65 oldalas dokumentumot adott ki a chilei, argentinai és uruguayi emberi jogokat sértő atrocitásokról. A bíboros főegyházmegegyében bizottságot hozott létre az emberi jogok védelmére, és a dokumentumot ez a bizottság állította össze. Az egyik legszembetűnőbb adatuk arra vonatkozik, hogy 1974 óta Chilében, Argentínában és Uruguayban 164 gyereket „tüntettek el”, akik közül 21 háromévesnél kisebb volt.

A németalföldi akadémiák unitárius diákjai

G. Henk van de Graaf holland református lelkész „A németalföldi akadémiák és az erdélyi protestantizmus a XVIII. században 1690–1795 között” Nagyváradon 1979-ben megjelent tanulmányával a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben elnyerte a teológiai doktori fokozatot.

Rezi Elek bágyoni unitárius lelkész a Keresztény Magvető 1980. évi 3–4. számában részletesen ismertette e könyvalakban is megjelent dolgozatot. Ismertetéséből idézzük az alábbiakat:

„A szerző öt hollandiai akadémia keretében kutatja az erdélyi diákok peregrinációját: Leiden, Franeker, Groningen Utrecht és Harderwijk... Az unitáriusok számára a németalföldi akadémiákra való járás egy közbeeső szakasz. A wittenbergi, odera-frankfurti, padovai peregrinációk után következik és folytatódik a bécsi, berlini, jeni, göttingai, majd az angol és amerikai peregrinációval, hogy a rendkívüli eseteket ne is említsük.

Az unitárius diákoknak a németalföldi akadémiákra való járasa már 1616-ban elkezdődött. Makai

Nyiró (Rasoris) István unitárius studens 1616. nov. 30-án iratkozott be a leideni egyetemre. Henk van de Graaf csak 1690-től kezd vizsgálatát, s így az 1616 és 1690 közötti időszak, közel háromnegyed század kiesik, amelyben pedig az unitárius peregrinások nagy számmal vették útjukat a holland főiskolák felé. Számunkra erről a háromnegyed századról kiváló ismeretet adott *Kathona Géza*, nemrég közzétett értékes tanulmányával (Ker. Magv. 85. évf. 1979. 1. szám, 30–39. l.), amelyben 1711-ig mutatja be a külföldön tanuló unitárius diákokat.

Mindkét tanulmányból egy dolog világosan kitűnik: a németalföldi akadémiák közül az unitáriusok nagy számmal a leidenit látogatták, kisebb számmal a franekerit, a többi akadémiákon nem nagyon találkoztunk unitáriusokkal. Valószínű oka, hogy mint legelső alapítású akadémiának (1575. febr. 8.), a legnagyobb hírneve és tekintélye a leideninek volt, továbbá és nem utolsósorban az arminianizmus jelenléte az akadémián.

Az unitáriusok az akadémiákon kívül más híres iskolákban is tanultak. Példa erre Agh István későbbi püspökünk, aki a remonstránsok 1634-ben alapított amszterdami szemináriumában is tanult 1734 és 1737 között.

A németalföldi akadémiákon három püspökünk is végezte tanulmányait: Szentábrahám L. Mihály, Agh István és Lázár István, rajtuk kívül számos későbbi igazgató, tanár és lelkész. Itt említjük meg, hogy véleményünk szerint Leidenben tanult — de Henk van de Graaf nem említi — Pálfi Benjámint is, aki 1736. aug. 24-én indult Leidenbe. (Vö. Gál Kelemen: A kolozsvári unitárius kollégium története. 1935. II. 534 l. és Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1888. 40.)

G. Henk van de Graaf könyvét útjelzőnek kell tekintenünk. *Kathona Géza* kiváló tanulmányával együtt egy téglá unitárius egyháztörténetünk sokszor megkezdett, de mindmáig be nem fejezett épületéhez.”

Rezi Elek

DÁVID FERENC BREVIÁRIUM

(Budapest, 1980)

Újabb értékes kiadvánnyal örvendeztette meg olvasni szerető híveit a Magyarországi Unitárius Egyház. A könyv második kötete annak az értékeinket átmentő szándékú vállalkozásnak, amely Dávid Ferenc halála 400. évfordulójának tiszteletére több kiadvány megjelentetését vette tervbe.

A kötet célja — írja az előszóban dr. Ferencz József — az, hogy szemelvényeket mutasson be Dávid Ferenc magyar és latin nyelvű munkáiból, az utóbbiakat fordításban közölve. A válogatás célirányos volt és jó szempontokat követett. Végigvezette az olvasót azokon a teológiai és humanitárius csomópontokon, melyek a reformáció korának sarkalatos vitapontjai és Dávid Ferenc munkásságának maradandó értékű jellemzői voltak.

A válogatás dr. Erdő János teológiai professzor, egyházi főjegyző és Szász János dunántúli lelkész, néhai dr. Iván László budapesti vallásnász egykori válogatását is szem előtt tartó áldozatos munkáját dicséri.

A szemelvények előtt két tanulmány olvasható. Dr. Varga Béla „Ami örökkévaló Dávid Ferenc életművében” c. a 350. évfordulóra írt tanulmánya ma is időszerű. Varga szerint Dávid Ferenc a tiszta jézusi eszmét, a tiszta jézusi kereszténysé-

get kívánta helyreállítani. Vele együtt ebben látjuk leginkább Dávid Ferenc korszakalkotó jelentőségét. (15. l.)

Múltunk értékeit megóvó és azokat gazdagító a második tanulmány, melynek szerzője dr. Erdő János professzor, aki előadását első ízben angol nyelven olvasta fel a Magyar Tudományos Akadémia siklósi 1979. évi szimpoziumán. Örömmel értesültünk arról, hogy az ott elhangzott valamennyi előadás — a MTA kiadásában — külön kötetben rövidesen napvilágot lát, és így a tudományos világ számára külföldön is hozzáférhető lesz. Erdő Dávid Ferenc munkásságának a Bibliával összefüggő kérdéseit ismerteti. Mintegy félszáz forrásmunka áll dolgozata mögött. A tanulmány a Keresztény Magvetőben is megjelent. Írásához gazdag jegyzetanyagot csatolt, mely emeli az értékét. A kötet az előzőhöz hasonló külalakban, izléses kivitelezésben az Egyetemi Nyomdánál jelent meg.

Néhány sajtóhibára és elírásra felhívtuk a szerkesztők figyelmét. Nincs könyv hiba nélkül. A kötet értékéből ez nem von le semmit. Halásak lehetünk a szerkesztőnek és kiadónak, hisz Victor Hugóval szólva: ismét „kenyeret osztottak szét közöttünk”, s e kötettel is növelték az olvasók táborát. Bár minden évben egy-egy ilyen kötetel enyhítenénk az unitárius olvasók és az unitarizmus kérdéseiről érdeklődők szellemi éhségét.

(Részletek Kovács István *homoródújfalui lelkésznek a Keresztény Magvető részére írt ismertetéséből.*)

Kovács István

A KBK vendégei

Szeptember végén héttagú magasrangú ázsiai és ausztráliai küldöttség látogatott el néhány európai szocialista országba. A küldöttség vezetője Sydney város Wesley kollégiumának dékánja, tagjai Bangladésból, Sri Lankából, a Fülöp-szigetektől, Japánból és Indiából érkeztek. A tiszteletükre rendezett fogadáson dr. Tóth Károly püspök KBK elnöke köszöntötte a vendégeket, akik meleg érdeklődést tanúsítottak a magyar egyházak ázsiai és ausztráliai kapcsolatairól. Püspökünk az egyes küldöttekkel való beszélgetés közben tájékoztatta őket egyházunk indiai, japáni és ausztráliai összeköttetéseiről.

NAGY SÁNDOR EMLÉKEZETE

Halála egyéves évfordulója alkalmából a család, a munkatársak és a gyülekezet nagyszámú tagja jelenlétében emlékeztek meg a Nagy Ignác utcai templom nov. 22-i istentiszteletén Nagy Sándor egykori kántorról, akit a legutóbbi zsinatunk palástviselési joggal és a tiszteletes cím használatának a jogával ruházott fel érdemei elismerésül. Huszti János a gyülekezet nevében emlékezett meleg szavakkal az atyai barátáról és szolgatársáról. A megemlékezés bensőségét emelte Nagy Sándor egykori világi munkatársainak szép énekszáma.

ÜDVÖZLET

A takarékoság jegyében presbiterieinket, az egyházi tanácsosokat és szórványban élő híveinket az idén nem keressük fel külön üdvözlő sorokkal. Ezúton kívánunk minden kedves hívünknek és olvasónknak Istentől áldott karácsonyi ünnepeket és boldog új esztendőt.

Atyafiságos üdvözlettel:

Bartók Béla főgondnok
Dr. Ferencz József püspök

Levél Olvasóinkhoz

Az Unitárius Élet évente hat alkalommal 64 oldalon kopogtat be olvasóinkhoz. Belföldi és külföldi olvasóink személyesen és levélben elismeréssel szólnak a munkáról, értékelik lapunk tartalmát.

Szólni kívánunk ez alkalommal arról, hogy az előállítási költségek újabban ismét megemelkedtek, a nyomdai és papírárak, valamint a belföldi és külföldi adminisztrációs és portóköltségek úgyszintén.

A belföldi előfizetési ár nem fedezné az előállítási és szállítási költségeket, ha ebben az esztendőben is nem kaptunk volna 20 000.— Ft-ot meghaladó adományokat áldozatos hazai támogatóinktól.

A külföldre, elsősorban nyugati és tengerentúli országokba küldött lapszámok portódíja is egyre nehezebb anyagi terhet jelent. Ezért arra kérjük külföldi olvasóinkat, hogy karácsonyi adományaik között emlékezzenek meg lapunkról is.

Szerkesztőség

GREETINGS

MERRY CHRISTMAS
AND MANY GOOD WISHES
FOR A HAPPY NEW YEAR

GRÜSSE

GESEGNETE WEIHNACHTSZEIT
UND EIN FRIEDLICHES
NEUES JAHR WÜNSCHT

President Béla BARTÓK
Bishop Dr. Joseph FERENCZ

A VIZSOLYI BIBLIA

Kilenc esztendő múlva fogjuk ünnepelni a Vizsolyi Biblia megjelenésének negyvenéves évfordulóját. Hosszú évek előkészületei után jelentette meg a magyar könyvkiadás hasonmás kiadását két testes kötetben. A kötetre közel 30 000 ember fizetett elő. Egyházi könyvtárunk részére is megvásároltuk e nem éppen olcsó kiadást.

Valószínűleg már Enyedí György püspöktől kezdve összes püspökünk ezt a fordítást használta, és csak a legújabbak ismerkedtek az új magyar ökumenikus fordítás szövegével.

Lelkészeink a szöveken még ma is legtöbbször a régi Károli-féle (javított) fordítás szövegére építik fel egyházi beszédeiket. Köszönet illeti a magyar könyvkiadást, hogy ezzel az évekig tartó nehéz munkával, külön e célra gyártott papíron jelentette meg magyar szellemi életünknek ezt a jelentős örökséget.

Vallásfelekezeti elismerése

Az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvény értelmében 1981. október 1-i hatállyal törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánította a magyarországi evangéliumi testvérközösséget. A felekezeti a magyarországi metodista egyházból vált ki. Bemutatott szervezeti szabályzatukban kinyilvánították, hogy az állam törvényeit és rendeleteit megtartják és annak szellemében kívánnak működni.

HÍREK

Gyallay Pap Domokos emlékestet tartottunk október 18-án a Hőgyes utcai gyülekezeti teremben. János Adrienne olvasta fel Gyallay „A püspöknek tanácsa” című megejtő varázsú novelláját. Gyallayról arculatának kiemelkedő vonását Kopré József író idézte meg tartalmas előadásában. Az áhitat szolgálatát Bencze Márton lelkes tartotta.

Dr. Vernes Gyula pécsi szórványgondnok atyánkfűt a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogi Kara aranydiplomával tüntette ki, abból az alkalomból, hogy ötven évvel ezelőtt avatták jogi doktorra. Szeretettel gratulálunk.

Bartók Béla főgondnokunk a jubileumi esztendő alkalmából nemrégiben két kötetet is gazdagította az édesapjára vonatkozó irodalmat. 650 oldalon jelent meg a „Bartók Béla családi levelei” c. kötet és jelentős adatokat tartalmaz az „Apám életének krónikája” c. kötet is. Mindkét munka ismertetésére visszatérünk.

Kolozsvári Nagy Kálmán textiltervező-íparművész hívünk sikeres önálló kiállítását mutatkozott be az óbudai Zichy-kastélyban. Jelentős sikere volt stílizált palást és pasztellszerű lovas kompozíciójának.

A IX. kerületi „Egyházi Személyek Klubja”, mely a Hazafias Népfront IX. Kerületi Bizottsága keretében működik, legutóbbi előadását október 19-én tartotta, melyen Tukács Istvánné elnökhelyettes, a ferencvárosi kerület VI. ötéves tervéről, Juhász Zsófia lelkes, a református egyháznak a fogyatékos gyermekek között végzett szeretet-szolgálatáról tartott tájékoztatót. A találkozón egyházunk részéről Bencze Márton lelkes és neje vettek részt.

Az Újságíró Iskola 1981/82. évi tanévnyitó ünnepségét szept. 7-én tartották a Magyar Újságírók Országos Szövetsége székházában. A tanárokat és a 85 új pályakezdő hallgatót Bajnok Zsolt államtitkár, a kormány Tájékoztatási Hivatalának elnöke köszöntötte. A hallgatók közt van Szent-Ildnyí Iona lelkesítő, akit az Állami Egyházügyi Hivatal javaslata alapján vettek fel. Dr. Ferencz József püspök nemrégiben látogatást tett az Újságíró Iskola igazgatójánál, dr. Gerelyes Endrénél.

Picasso születésének századik évfordulója alkalmából az Országos Békatanács más szervek bevonásával okt. 27-én emlékülést tartott, melyen többek közt Boldizsár Iván, az Országos Békatanács elnöke és dr. Tolnai Gábor akadémikus, professzor tartottak előadást.

Kecskeméti György, az Új Élet, a hazai izraeliták lapja felelős szerkesztője betöltötte 75. életévét. Egyháza vezetői és az Állami Egyházügyi Hivatal képviselői köszöntötték az egyházi sajtó jeles munkatársát, akit egyházunk nevében püspökünk levélben üdvözölt.

Vékey Tamás: Az Ige testté lett c. első verseskötetét adta ki az Ecclesia szövetkezet. A fiatal költő istenes verseit gyűjtötte össze e kötetben. Hangja és a gondolatok megformálása mély vallásosságról tanúskodik. Isten titka c. verséből idézzük a következőket: Ha kévékké épültél, keresztté kell lenned, mert ez az, ami megtart, s ha keresztté lettél Te vagy az élet fája Isten titka és lényege.

Csiszér József budapesti presbiter, egyházi tanácsos és felesége Könyu Marianne további életére okt. 25-én az isztentisztelet után házasságkötésük évfordulóján a templomban Huszti János lelkes kérte Isten áldását egyházi életünk példaadó, minden vasárnap a templomban látható személyiségre akinek más vallású felesége is részt vesz egyházi életünkben. A lelkesi irodán, barátai és tisztelői jelenlétében dr. Ferencz József püspök köszöntötte Csiszér Józsefet, rámutatva arra, hogy Budapestre költözése előtt a marosújvári leányegyház megalapításában és a marosvásárhelyi gyülekezetben érdemes munkásságot fejtett ki.

A Világosság c. marxista szemle idei márciusi számában több cikkben emlékezett meg Bartók Béla zeneszerzői és emberi munkásságáról.

Reformációi emlékünnepeket rendezett az Ökumenikus Tanács okt. 25-én a Kálvin téri református templomban. Az ünnepélyen egyházunkat Huszti János közügyigazgató képviselte.

Pfeifer János a Római Katolikus Teológiai Akadémia professzora hosszú szenvedés után elhunyt. Hazai tanulmányai után Bécsben római jogot és szociológiát hallgatott, utóbbiból doktorált. Fiatal papként szervezte meg a bécsi magyar lelkesiséget. 1939-től elhunytáig nemzedéket tanított a Budapesti Katolikus Akadémián.

Protestáns—Marxista párbeszéd. Debrecenben szept. 25—26-án hasonló kezdeményezések után, valláselméleti szimpozionnal összekapcsolt párbeszédet folytattak református és evangélikus teológusok és marxista filozófusok. Az előadásokon jelen volt Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke.

A Hazafias Népfront IX. kerületi Bizottságának képviseletében Verebely György elnök és Topolezay Lászlóné, a Művelődési Osztály vezetője, egyházügyi előadó, látogatást tett Hőgyes Endre u. 3. szám alatti lelkesi irodánkban, ahol a vendégeket Bencze Márton lelkes fogadta. Ismertette egyházunk múltját, felszabadulás utáni életét és tevékenységét, megmutatta a vendégeknek templomunkat, gyülekezeti termünket, és lelkesi irodánkat. Válaszolta a felújítással kapcsolatos problémákat. E kedves látogatás jól szolgálta népünk békéje érdekében folytatott tevékenységünket.

Káldy Zoltán püspök sajtótájékoztatója. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal okt. 7-én sajtótájékoztatót szervezett a MUOSZ

székében az egyházi lapok szerkesztői és munkatársai részére. „Az egyházi lehetősége és feladata a nemzetközi békeharchoz” címmel. A tájékoztató előadója dr. Koldy Zoltán püspök-elnök volt. A konzultáción jelen volt Gótonésér József, az Állami Egyháziügyi Hivatal osztályvezetője. Lapunkat Huszti János és dr. Jakab Jenő képviselték.

David Ferenc tanulmány angolul. Egyházközségünk *Harrington Donaldné sz. Szűz* Vilma New York-i lelkész nő fordításában angol nyelven adta ki dr. Varga Béla professzor később püspök David Ferencről halála 350. évfordulójára írt tanulmányát. A kötet ára 50 Ft és a Protestáns Könyvesbolt (IX. Ráday u. 1.) is árusítja. A könyvet külföldi unitárius teológusoknak megküldöttük, közülük többen elismerő sorokat írtak, örömeiket kifejezve a kötet megjelentetése alkalmából. Külföldön élő, angolul beszélő rokonoknak a kötet kedves karácsonyi ajándék lehetne.

Kisberk Imre székesfehérvári megyéspüspököt köszöntötték egyházaik magasrangú tisztségviselői és az Állami Egyházi Hivatal elnöke, Miklós Imre államtitkár 75. születésnapján. Egyházközségünk jókívánságait dr. Ferencz József püspök tolmácsolta, amit Kisberk püspök meleghangú levélben köszönt meg.

A budapesti református, evangélikus és katolikus akadémiák évnyitó ünnepségein püspökünket *Bencze Márton* és *Huszti János* lelkészek képviselték. A református akadémia ezideli dékánja dr. *Bajusz Ferenc*; az evangélikusé dr. *Nagy Gyula*; a katolikusoké dr. *Gál Ferenc*, a debreceni reformátusé dr. *Makkai László* professzor.

Dr. Gerhard Class, a Baptista Világzövetség főtitkára látogatást tett a hazai baptista egyháznál. A főtitkari fogadta *Miklós Imre* államtitkár, az Állami Egyházi Hivatal elnöke. Eszmecsereit folytattak azokról a lehetőségekről, amelyekkel az egyházak a mai nemzetközi helyzetben támogatni tudják a béke és a lezserelés ügyét.

Bibliai tájak c. sorozatot indított az Új Tükör c. hetilap *Kapcsányi László* szentföldi úttjáról. A képekkel gazdagon illusztrált sorozat az ismert bibliai helyekre kalauzolja el olvasóit. A bibliai műveltséget óhajtok figyelemmel kísérhetik e sorozatot, mely vélhetően könyv alakban is megjelenik.

HALOTTAINK

Dr. Rákóczy Béláné sz. Nyiredi Iona 82 éves korában elhalt. Az Obudai temetőben helyezték örök nyugalomra *Huszti János* szolgálatával.

Iszlay Albert ny. tanár, szeptember 4-én, 63 éves korában váratlanul elhalt. Egykoron a kolozsvári Unitárius Kollégium diákja volt.

Herczegh József pestlőrinci presbiter 60 éves korában, hosszú szenvedés után elhunyt. Hamvait szűlei sírjában a debreceni temetőben helyezték örök nyugalomra *Bencze Márton* és *László Andor* lelkész szolgálatával. A sírnál barátja búcsúztatta.

A Budapesti Unitárius Egyházközség halottas anyakönyvéből:

Június 11-én az Új-Köztemetőben *Márton Mihályné*, *Vetési Zsuzsanna* 88 éves, június 13-án a Göd-1 temetőben *Tamási Jánosné*, *Tamási Judit* 88 éves,

Június 29-én az Új-Köztemetőben *Dr. Kovács Péterné*, *Farkas Iona* 66 éves,

Július 14-én az Új-Köztemetőben *Ajtay Béla* 72 éves testvéreinket temették.

Augusztus 7-én az Obudai Temetőben a 63 éves *Dr. Surányi Péter* kísértük utolsó útjára.

Augusztus 14-én, 15-én és 17-én: *Danis Jánosné*, *Kék Ibolya* 82 éves, *Kovács Miklósné*, *Szelezky Zsuzsanna* 93 éves és *Nagy Zoltán* 62 éves atyánkfia ravatalánál álltunk és mondtuk el búcsúszóink imádságait.

A 83 éves *Szabó Józsefné*, *Forgács Eszter* temetése augusztus 23-án volt az Újpesti Megyeri temetőben.

Nagy Ignác utcai templomunkba járó híveink közül sokan emlékeznek a ked-

ves arcú, halk szavú, mindannyiunk által tisztelt és szeretett *Baldzs Györgyre*, akit 86 évesen, nagy családja szinte részvételével augusztus 31-én az Új-Köztemetőben búcsúztattunk egyházi szertartásával.

Szeptember szépsége és öröme abban jelentkezett, hogy nem volt halottunk, nem temettünk.

Októberben, 22-én 81 évesen *Káfi Nagy Lászlót* az Új-Köztemetőben temettük el.

Drága halottaink emlékeit idézve és szeretteik vigasztalására, Istenhez imádkozva, Jézus szavaival gondolunk rájuk: „En élek, ti is élni fogtok.” (János evangéliuma 14, 19.)

KÜLFÖLDI HIREK

A kolozsvári unitárius teológiai hallgatók évzáró istentiszteletén jún. 28-án dr. *Kovács Lajos* püspök szolgált. Az istentiszteleten jelen voltak az unitárius kollégium 1941-ben érettségizett diákjai. Az esti közös évzárón dr. *Erdő János* rektor tartott beszámolót az elmúlt akadémiai év neves eseményeiről.

Kormos Székely Gyula, egykoron unitárius lelkész, majd tanár és író, 64 éves korában, súlyos betegségét végigszenvedve, elhunyt. Temetésén, júl. 14-én *Benedek Sándor* esperes szolgált. A barátok és tanítványok nevében a házsongárdi sírnál *Köntös Szabó Zoltán* író búcsúzott.

Püspökszentelés Gyulaférvárait. Szept. 29-én de. Szent Mihály napján, dr. *Jakab Antal* megyéspüspök püspökké szentelte segédpüspökét, *Bálint Lajost*. Az új püspök 1929-ben született Csikdelénen. 1957-ben szentelték páppá. Sepsiszentgyörgyön, Hutásfalván, majd Márton Aron szülőfalujában, Csikszentdomokoson működött, és 1978-ban Székelyudvarhelyre neveztek ki kerületi főesperesnek. *H. János Pál* pápa júliusban nevezte ki c. püspökké és dr. *Jakab Antal* segédpüspökké.

Dachau járt papok találkozó rendeztek Freiburgban, azoknak emlékére, akik a náci uralom alatt a dachau koncentrációs táborban szenvedtek. Egyik feljegyzés szerint egyedül Dachauban 2675 papot tartottak fogva, közülük 1973 halt meg gázkamrában vagy szállítás közben.

A Bund für Freies Christentum, az IARE egyik NSZK-beli taggyháza, 1981. nov. 6-8. napjain Frankfurtban tartotta évi közgyűlését, melyre dr. *Ferencz József* püspököt is meghívták, de aird betegsége miatt az ülésen nem tudott részt venni. Meleghangú levélben köszöntötte dr. *Ulrich Mann* saarbrückeni professzor-elnököt, *H. Finke* ügyvezető főtitkár, *düsseldorfi lelkész*, és egyházközség régi barátját, dr. *Andreas Kössler* stuttgarti lelkészt, a szervezet folyóirata szerkesztőbizottságának tagját. Az évi közgyűlés közös témája: „Im Kraftfeld von Seele und Religion” volt.

Zwingli Ulrich munkásságáról emlékezett meg szeptemberi évnyitó beszédében dr. *Erdő János*, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet rektora, Zwingli halála 450. évfordulóján. Megállapította, hogy kár, hogy az unitárius teológia olyan keveset foglalkozott e nagy reformátor személyével és reformációjával.

Az európai protestáns teológusok szept. 28.-okt. 2. napjain Bécsben konferenciát tartottak. A „Hit és türelem” kérdésével foglalkozó konferenciát a türelemi rendelet 200. éves évfordulója alkalmából rendezték. Kár, hogy e jelentős találkozóra erdélyi unitárius kutató nem kapott meghívást.

Glomp József lengyel primás-érsek varsói székhéne elfoglalása alkalmából tartott homillájában a párbeszédre való készséget hangsúlyozta. Az országnak — mondotta — bármilyen békére, szerezetre és áldozatokra, de vér nélküli áldozatokra van szüksége. Ma az áldozat neve józan ész, megfontolás és párbeszéd. Ma az áldozat munkát jelent.

Bruce Findlow, az oxfordi Manchester College dékánja októberben és novemberben számos amerikai egyetemen és unitárius gyülekezetben tartott előadásokat.

Melbourne unitáriusai életét és történetét ismerteti az a *Dorothy Scott* által írt tanulmány, mely „The Halfway House to Infidelity — a History of the Melbourne Unitarian Church 1853-1873” címet viseli. Az ausztrál unitáriusok élete a XIX. században teljesedett ki, amikor alakultak meg a jelentősebb városokban az unitárius gyülekezetek. A budapesti gyülekezet egyik presbitere már több alkalommal szölt arról, hogy a Nagy Ignác u. templom felszentelésének századik évfordulójára, 1990-re meg kellene írni a jeles gyülekezet történetét is.

Unitarianism c. John Hostler könyvét adta ki a Hibbert Trust, mely elsősorban az angol unitáriusok életét, szellemi fejlődését ismerteti.

Jenei Dezső gépészmérnök, műegyetemi professzor, a kolozsvári unitárius gyülekezet gondnoka; *Éró András* és *Rohonyi Vilmos* társaságában *Román-Magyar Műszaki Szótár* szerkesztett, mely a Kriterion kiadásában Bukarestben 1981-ben jelent meg. Ebből az alkalomból a bukaresti „Művelődés” c. folyóiratban *Szabó Pirokska* a „Tudományos Arcképesárnyok” rovatban ismertette *Jenei Dezső* gazdag életútját.

Arkosra Fekete Dezső eddigi felsőrákos lelkészt nevezte ki dr. *Kovács Lajos* püspök.

Felsőrákosra Koteles József eddigi székelykál lelkész kapott kinevezést.

Székelykál megüresedett lelkészi állását a jövőben *Baldzs Sándor* marosvásárhelyi lelkész tölti be.

Kolesár Sándor esperes mellé Marosvásárhelyre *Szász Ferenc* gyakorló lelkészt küldte ki dr. *Kovács Lajos* püspök.

Andrási György kolozsvári egyházi tanácsos családi látogatáson Budapesten tartózkodott. Látogatást tett püspökünk-nél.

LAPZÁRTA UTÁN:

Dr. Márkos Jenő, egyházi tanácsos, budapesti presbiter hosszú és súlyos, de türelemmel viselt szenvedés után elhunyt. Nov. 23-án búcsúztunk tőle az obudai temetőben, *Huszti János* szolgálatával.

HIBAIGAZÍTÁS. Lapunk 5. számában *Varga Dénes* NSZK-ban élő hívünk családi nevét tévesen *Szabónak* jelöltük meg. Elnézési kérik *Varga Dénes* kedves barátunktól.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felölős szerkesztő:

Dr. Ferencz József

Felölős kiadó:

Huszti János

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Táv. 113-094

Szerkeszti a szerkesztő bizottság Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelszámára.

Évi előfizetési díj 54.— forint

Külföldre évi 63.— forint

INDEX: 25.842

Egyetemi Nyomda — 81.7425 Budapest, 1981 Felölős vezető: *Sümeghi Zoltán* igazgató

HU ISSN 0133-1372